

## Forord

Barnehager er en viktig instans i forhold til å melde mistanke om omsorgssvikt til barnevernet. I 2015 stod norske barnehager bak 19 % av meldingene barnevernet mottok fra barn mellom 3 - 5 år (Bufdir, 2015). Norske barnehager er i en særegenrolle for å kunne avdekke omsorgssvikt og å iverksette tiltak når omsorgssvikt mistenkes og/ eller avdekkes. Det er hvordan barnehagen ivaretar disse barna på en hensiktsmessig måte, undersøkelsen tar sikte på å belyse.

Jeg vil rette en stor takk til mine deltakere, uten dem hadde ikke forskningen vært gjennomførbar. De har villig ønsket å dele sine erfaringer, tanker og refleksjoner om et tema som har lang fartstid i barnehagen. De har gitt meg innsyn til ulike tilnærminger til temaet. Dette har gitt meg muligheten til å se fenomenet fra flere sider, og for dette ønsker jeg å takke.

Deretter vil jeg takke veilederen min, Monica Bjerklund. Det har vært en tidkrevende prosess, men det har ikke hindret deg fra å gi meg god støtte, veiledning, konstruktiv kritikk og en sted hvor jeg har kunnet reflektert over forskningsprosessen. Det har gitt meg inspirasjon og motivasjon til å fortsette skriveprosessen, i tillegg til at du har gitt meg nye innfallsvinkler til å tolke materialet på.

Til sist ønsker jeg å si takk til familie, venner og medstudenter som har vært med meg fra begynnelse til slutt. Takk for deres oppløftende råd og ord, dere har alle stilt på for meg på ulike vis gjennom forskningen. Takk for at dere har vært til rådighet både ved motgang og oppturer. Uten dere hadde det vært mer utfordrende og skulle ferdigstille forskningen.

Trondheim, Mai 2017.

Benedicte H. Kjørslevik Slatlem.

## Sammendrag

Undersøkelsen er en kvalitativ intervjustudie. Deltakerne er en styrer og to spesialpedagoger. De fortalte om hvilke erfaringer de hadde med å følge opp barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. Deltakerne kommer fra tre forskjellige store barnehager i Norge. To befinner seg i Midt – Norge og en i Sør – Norge. Begrepene ”omsorgssvikt” , ”avdekking” ”foreldresamarbeid” og ”tiltak” er presentert for å ramme inn problemstillingen: ”*Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt?*”

Hovedfunnene viser til deltakernes beretninger og kan sammenfattes til tre delkapitler, *avdekking, foreldresamarbeid og tiltak*. Deltakerne har fortalt at atferdsendring, kan være en årsak til mistanke og bekymring. Det første kapittelet handler om hvordan arbeidet med trygghet, relasjon og affektregulering i barnehagen også kan bidra til å avdekke omsorgssvikt. Et barn som opplever omsorgssvikt kan ha en mangelfull tilknytning, de oppleves som utrygge og kan ha en alarmerende atferd. Samtlige av disse signalene er observerbare, og kan tenkes til at kan være forårsaket av mangelfull omsorg. I tillegg til å kun avdekke omsorgssvikt, kan barnehagens arbeid med tilknytning, relasjon og affektregulering hjelpe barn som har vært utsatt for omsorgssvikt.

Det andre delkapittelet handler om foreldrenes relasjon med barnehagen, og hvordan dette kan påvirke samarbeidet. I sær viktig er det at samarbeidet er velfungerende når det har blitt påvist at barnet har blitt utsatt for omsorgssvikt. Jeg legger til grunn et fokus på foreldresamarbeid og hvordan dette kan påvirke barnets utvikling, og om det kan virke forebyggende for å redusere omsorgssvikt. Foreldreveiledning blir presentert her, som en måte å avverge omsorgssvikt på, men er også sentral for å endre relasjonen mellom barn – foreldre etter at omsorgssvikt er avdekket.

Det tredje delkapittelet omhandler hvilke tiltak deltakerne bruker for barn som lever med omsorgssvikt. Jeg presenterer metodene barnesamtalen og trygghetssirkelen. Barnesamtalen tar utgangspunkt i at barnet er kompetent til å snakke om sitt liv. Deltakerne forteller at de har brukt barnesamtalen til å snakke om ”kroppen vår”, for å bevisstgjøre barna. Trygghetssirkelen handler om barn som trenger ekstra oppfølging for å føle seg trygg, og trenger mer omsorg og støtte fra personalet.

Oppsummert er deltakerne bevisste på hvilke utfordringer barnet kan oppleve mens det lever under omsorgssvikt og i tiden etter. Hva vært enkelt barn har trengt i etterkant er individuelt, men deltakerne er opptatt av å være den forutsigbare, nære og tette voksne i samspill med barn utsatt for omsorgssvikt. Deltakerne snakket og om hvilken betydning foreldresamarbeidets funksjon i tilfeller av omsorgssvikt.

# ”Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt?”

## Innholdsfortegnelse

<b>1 INNLEDNING</b> .....	<b>1</b>
1.1. BAKGRUNN OG FOREGÅENDE FORSKNING .....	2
1.2. PROBLEMSTILLING .....	3
1.3. STUDIETS FORMÅL .....	3
1.4. OPPBYGGING AV OPPGAVEN .....	4
<b>2. 0. LITTERATURGJENNOMGANG</b> .....	<b>5</b>
2.1. OMSORGSSVIKT .....	5
<i>Barn som blir utsatt for vanskjøtsel</i> .....	5
<i>Barn som blir utsatt for fysiske overgrep</i> .....	6
<i>Barn som blir utsatt for psykiske overgrep</i> .....	6
<i>Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep</i> .....	6
2.1.1. <i>Utfallet for barn som vokser opp med mangelfull og destruktiv omsorg</i> .....	7
2.2. TRAUMEBEVISST OMSORG .....	7
2.2.1. <i>Traumer og dens betydning</i> .....	8
2.3. TRE PILARER I TRAUMEBEVISST OMSORG .....	8
2.3.1. <i>Trygghet</i> .....	8
2.3.2. <i>Relasjon</i> .....	9
2.3.3. <i>Affektregulering (følelsesregulering)</i> .....	10
2.4. FOREBYGGING OG TIDLIG INNSATS .....	11
2.4.1. <i>Ulike nivåer av forebygging</i> .....	12
2.5. KOMPETANSE .....	12
2.5.1. <i>Spesialpedagogens mål og oppgaver</i> .....	13
2.6. FORELDRESAMARBEID .....	13
2.6.1. <i>Foreldreveiledning - International Child Development Programme (ICDP)</i> .....	14
2.7. TILTAK .....	14
2.7.1. <i>Barnesamtalen</i> .....	14
<i>Dialogen som samtaleform</i> .....	15
2.7.2. <i>Trygghetssirkelen</i> .....	15
<b>3.0. INNLEDNING TIL FORSKNINGSKAPITTELET</b> .....	<b>17</b>
3.1. VITENSKAPTEORETISK TILNÆRMING .....	17
3.1.1. <i>Hermeneutisk tilnærming</i> .....	17
3.1.2. <i>Fenomenologisk tilnærming</i> .....	17
3.2. FORSKNINGSMETODE .....	18
3.3. DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJUET .....	19
3.3.1. <i>Semistrukturert intervju</i> .....	19
3.3.2. <i>Intervjuguide</i> .....	20
3.4. FORBEREDELSE OG GJENNOMFØRING AV INTERVJU .....	20
3.4.1. <i>Prøveintervju</i> .....	21
3.4.2. <i>Valg av informanter og kontaktetablering</i> .....	22
3.4.3. <i>Gjennomføring av intervjuene</i> .....	22
3.5. BEARBEIDING AV DATA OG ANALYSE .....	24
3.5.1. <i>Hermeneutisk – fenomenologisk tilnærming i analysen</i> .....	25
3.5.2. <i>Koding og kategorisering</i> .....	25

3. 6 . TROVERDIGHET, BEKREFTBARHET OG OVERFØRBARHET .....	26
3.6.1. <i>Troverdighet / reliabilitet</i> .....	26
3. 6. 2. <i>Bekreftbarhet / validitet</i> .....	27
3.6. 3. <i>Overførbarhet</i> .....	27
3. 7. ETISKE REFLEKSJONER .....	28
<b>4.0. PRESENTASJON AV FUNN OG DRØFTING .....</b>	<b>31</b>
4.1. HVORDAN AVDEKKE OMSORGSSVIKT? .....	31
4.1.1. <i>Trygghet</i> .....	32
<i>Forutsigbarhet</i> .....	33
<i>Se barnet i hverdagen</i> .....	35
<i>Vennskap</i> .....	36
4.1.2. <i>Relasjon</i> .....	37
<i>Relasjonsskapende arbeid</i> .....	38
4.1.3. <i>Affektregulering</i> .....	39
<i>Barn – foreldresamspill kan virke oppklarende</i> .....	39
<i>Omsorgssvikt</i> .....	41
4.2. FORELDRESAMARBEID OG FORELDREVEILEDNING .....	42
4.2.1. <i>Foreldresamarbeid</i> .....	43
<i>Forståelse</i> .....	45
4.2.2. <i>Foreldreveiledning</i> .....	46
<i>Bevisstgjøring</i> .....	48
4.3. BARNESAMTALEN, TRYGGHETSSIRKELEN OG SPESIALPEDAGOGENS BLIKK .....	49
4.3.1. <i>Barnesamtalen</i> .....	49
<i>Barnet skal få fortelle</i> .....	50
<i>Barn er lojale</i> .....	51
4.3.2. <i>Trygghetssirkelen</i> .....	52
<i>Foreldrenes ønske om å bli bedre foreldre</i> .....	53
<i>Metoden til verks</i> .....	53
4.3.3. <i>Spesialpedagogens blick</i> .....	54
<i>Tidlig innsats og forebygging</i> .....	54
<i>Og komme i gang tidlig</i> .....	55
<b>5.0. OPPSUMMERING OG VIDERE FORSKNING .....</b>	<b>57</b>
<b>LITTERATURLISTE .....</b>	<b>60</b>
<b>VEDLEGG 1: FORESPØRSEL OM DELTAKELSE AV FORSKNINGSPROSJEKT OG INFORMERT SAMTYKKE I</b>	
<b>VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE .....</b>	<b>III</b>
<b>VEDLEGG 3: GODKJENNELSE FRA NSD .....</b>	<b>V</b>

## 1 Innledning

Barndommen har en egenverdi (Kunnskapsdepartementet, 2017). Barn trenger trygghet og god tilknytning for å utvikle seg tilfredsstillende, inngå i sosiale relasjoner, leke og å lære. Dette gir barnehagen og spesialpedagogen viktige roller i forhold til å følge opp barn som utsettes for omsorgssvikt, og for å forhindre at de får varige vansker. Dette er temaet for denne kvalitative intervjuundersøkelsen. Jeg har intervjuet en styrer og to spesialpedagoger om hvordan de oppdager barn som utsettes for omsorgssvikt, foreldresamarbeidets funksjon og hvordan disse barna blir fulgt opp.

Nordanger og Braarud (2017) har laget en syntese som viser hva forskningen fremhever som mulige konsekvenser hos barn som har vært utsatt for overgrep og omsorgssvikt (eller andre utviklingstraumer). Forskningssyntesen deres bygger på Petersen m.fl. (2014), Felitti m.fl. (1998), Scroufe m.fl. (2005), Teicher og Samson (2013) og Teicher m.fl. (2016). Oversikten viser at barn utsatt for omsorgssvikt kan oppleve mange konsekvenser, som det er innenfor spesialpedagogikkens område å avhjelpe. Traumene som følge av omsorgssvikt kan påvirke barnas fysiologi og motorikk, og både finmotorikk- grovmotorikk, høyde og vekt kan omfattes. I tillegg har disse barna høyere forekomst av utrygg og/eller desorganisert tilknytning. Noen barn som er utsatt for omsorgssvikt får endringer i kognitive funksjoner som intelligens og arbeidsminne, planlegging, impulskontroll og oppmerksomhet. Også emosjonsreguleringa kan påvirkes, i form av problemer med sinne, aggresjon, nedstemthet, hyperaktivitet, angst, unngåelse og dissonans. I tillegg kan sosial fungering påvirkes, barna kan ikke nødvendigvis tolke ansiktsuttrykk, empatiutvikling kan svekkes, barnet kan inngå i konfliktfylte relasjoner og ha vansker med å få venner. Atferdsmessig fungering kan påvirkes, slik at barnet senere rekrutteres til mobbing, aggresjon, selvskading, kriminalitet, suicidal atferd, seksualisert atferd, rusmisbruk og så videre. Omsorgssvikt kan også påvirke barns akademiske fungering, gi svakere skoleprestasjoner, lavere utdanningsnivå og frafall fra skolen senere i livet. De kan i tillegg oppleve endringer i kroppslige og sensoriske funksjoner som vekstforstyrrelser og søvnforstyrrelser og svekkelse i immunfunksjoner (Nordanger & Braarud, 2017). Samtidig er det viktig å huske at noen barn er resiliente tross at de utsettes for potensielt traumatiserende opplevelser i oppveksten, og at ikke alle barn som utsettes for omsorgssvikt opplever samme reaksjoner på kort- og lang sikt. Mange av disse reaksjonene er områder som fakker inn under spesialpedagogikken som fag, og er sentrale arbeidsfelt for spesialpedagogene (sosiale - emosjonelle vansker, lærevansker, kognitive forstyrrelser,

motoriske vansker og så videre. I denne sammenhengen konstruerer jeg om oppfølging av barn utsatt for omsorgssvikt, noe som kan bedre barndommen deres, styrke utvikling til barna og forebygge vansker på ulike felt.

### **1.1.Bakgrunn og foregående forskning**

Barnehagen er i følge barnehageloven §2 et supplement til familien. Barnehagen skal i felles forståelse med hjemmet dekke barnas behov samt legge til rette for lek, læring, danning og omsorg (Kunnskapsdepartementet, 2017). Barnehagen er i en unik posisjon til å kunne avdekke og å hjelpe barn og familier som behøver det.

I *Alle teller mer*, en evaluering av rammeplanen (2008), var et av funnene at ansatte syntes det var vanskelig og skulle forstå det faktiske innholdet av begrepet omsorgssvikt (Østrem, Bjar, Føsker, Hogsnæs, Jansen, Nordømme & Tholin, 2009). Kan dette være en årsak til at barnehagen lenge har hatt en ”vente å se holdning”, en grunntanke om at vanskelighetene går over av seg selv (St. Meld 16, 2006 – 2007) ? Barnehagepersonalet har et særegent ansvar overfor de barna som blir utsatt for omsorgssvikt (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven § 22 (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 6).

Tall fra Bjørkeland sin forskning (2015) viser at 25 % av barn, unge og voksne har opplevd eller opplever mishandling, omsorgssvikt eller tragedier i løpet av barneåra. Slike overgrep i oppveksten kan gi utslag på barnets psykologiske utvikling. Bjørkeland (2015) forteller at det kan vise seg som lærevansker, atferdsvansker, psykiske lidelser, dårlig selvbilde og vansker med å være i relasjoner med andre. Disse sårbare menneskene lever med en smerte som kan oppleves som uutholdelig og kan komme til uttrykk på flere måter. Reaksjonen på overgrep kan noen ganger først bli synlig form av traumer i voksen alder (Bjørkeland, 2015). De siste 20 – 30 årene har det vært økt forskning på konsekvensene av å bli utsatt for grov omsorgssvikt og sammenhengen med posttraumatisk stress (Killen, 2012).

Av avgrensningshensyn tar jeg imidlertid ikke med barnehagens tverrfaglige samarbeid rundt barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt. Selv om dette samarbeidet legger

grunnlaget for mange av de tiltakene som forekommer. Forskningen tar utgangspunkt i at barnet fortsatt bor med foreldrene sine, og derfor omtaler jeg barnets verge for foreldre, fremfor for eksempel fosterforeldre. Selv om det i enkelte tilfeller av omsorgssvikt er nødvendig å flytte fra sine biologiske foreldre.

## **1.2. Problemstilling**

Sett i sammenheng med bakgrunn og foregående forskning, er ordlyden på problemstillingen følgende:

**”Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt?”**

Med denne problemstillingen er det hovedsakelig barnehagepersonalets erfaringer og opplevelser jeg utforsker. Jeg undersøker hvordan spesialpedagogene og styrer arbeider med disse barna. Jeg har ikke observert dette arbeidet, og heller ikke intervjuet barn, foreldre eller andre instanser. Det undersøkelsen sier noe om er altså barnehagens egne beskrivelser og erfaringer med arbeidet med barn utsatt for omsorgssvikt. Forskningen tar sike på å utforske hvordan barnehagen tilrettelegger for å kunne snu den negative utviklingen hos barnets individuelle og systemrettede tiltak i barnehagen.

## **1.3. Studiets formål**

Formålet med studiet er å bidra til økt kunnskap og forståelse for de vurderinger og valg som ligger til grunn for de tiltakene barnehagen setter i gang, etter mistanke om eller oppdagelse av omsorgssvikt, samt å rette oppmerksomheten på jobben barnehagen gjør for de barna som lever i en sårbar livssituasjon. Hjernen er plastisk og i mange tilfeller kan barn som har levd under omsorgssvikt og opplevd traume knyttet til det, få en positiv utvikling gjennom trygge og kjærlige omsorgsrelasjoner (Nordanger & Braarud, 2017). Derfor er det så viktig å undersøke hvordan barnehagen kan skape et trygt miljø for disse barna.

Målet er å få innsikt i hvordan barnehagen på en hensiktsmessig måte arbeider for å ivareta de barna som har blitt utsatt for omsorgssvikt. Jeg håper denne forskningen kan være til hjelp for andre barnehagelærere og spesialpedagoger, i arbeidet med å følge opp barn som utsettes for omsorgssvikt.

#### **1.4. Oppbygging av oppgaven**

Undersøkelsen presenteres gjennom fem kapitler. I kapittel to introduseres det teoretiske perspektivet på omsorgssvikt og hva traumebevisst omsorg er. Barnehagens evne til å sabotere omsorgssvikt er viktig for å kunne komme tidlig inn i prosessen og å forhindre at barnet vokser opp i et utsatt hjem og senere havne i et belastende miljø. Det er ikke uvanlig at barn som opplever omsorgssvikt, også opplever traumer i etterkant. Da kan traumebevisst omsorg kan være en metode for å støtte disse barna i prosessen med å lindre smerten. Kapittel tre er studiets metodedel, her vil valg av forskningsdesign bli begrunnet, samt belyse hvordan forskningsprosessen har blitt gjennomført. Jeg vil redegjøre blant annet for hvilke kriterium som lå til grunn for valg av informanter. Avslutningsvis vil jeg drøfte forskningens troverdighet, bekreftbarhet, overførbarhet og etiske retningslinjer. I kapittel fire presenteres funn og drøfting. Funnene er ment for å belyse problemstillingen fra flere hold. Kapittel fem har til hensikt å sammenfatte hovedfunnene fra forskningen. Avslutningsvis vil jeg uttrykke hvordan et videre forskningsfelt kan se ut.

Jeg legger ved: Informert samtykke, intervjuguide og godkjennelse fra NSD.



## **2. 0. Litteraturgjennomgang**

### **2.1. Omsorgssvikt**

Det finnes ingen entydig definisjon på hva omsorgssvikt er (Kvello, 2015). Hvordan vi velger å forstå begrepet er forankret og samtidig foranderlig i tid og rom (Øverlien, 2012).

Omsorgssvikten kan ikke forstås i lys av kulturen eller etnisiteten som barnet tilhører (Kvello, 2015). Det er en definisjon som endrer seg over tid og den kan fungere mer begrepsforvirrende fremfor avklarende. Det kan være mange årsaker til dette, for eksempel legger de forskjellige faginstansene ulike faktorer til grunn, når de skal avdekke om barnet blir utsatt for omsorgssvikt. Uavhengig av hvilke form for omsorgssvikt, vil det oppleves som et komplekst og smertefullt fenomen (Killen, 2015). Selv om det ikke er angitt en klar avklaring på hva omsorgssvikt er, bruker jeg Kempe (1979) sin gjengitt i Killen (2015): ”*Med omsorgssvikt (maltreatment) forstår vi at foreldre eller de som har omsorgen for barnet påfører det fysiske eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare*” (Kempe, 1979 i Killen, 2015 s. 39).

Det blir primært skilt mellom fire former for omsorgssvikt (Killen, 2015). De ulike formene omtales som: 1) barn som blir utsatt for vanskjøtsel, 2) barn som blir utsatt for fysiske overgrep, 3) barn som blir utsatt for psykiske overgrep og 4) barn som blir utsatt for seksuelle overgrep. Ofte er de som står bak disse handlingene, mennesker som barnet har et sterkt tillitsforhold til, for eksempel foreldre, tanter, onkler, trenere, naboer eller andre (Kvello, 2015; Killen, 2015). Ansatte i barnehagen må være klar over at de kan oppleve å ha barn som enten blir eller har vært utsatt for utilstrekkelig omsorg. I de tilfellene hvor barnet blir utsatt for omsorgssvikt, har det ikke nødvendigvis blitt avdekt enda, men det kan i større grad bli det, hvis personalet vet hva som kjennetegner de ulike formene for omsorgssvikt. For å være i en posisjon til å avdekke, må barnehagepersonalet vite hva de skal se etter.

#### ***Barn som blir utsatt for vanskjøtsel***

Typisk i denne formen for omsorgssvikt er knapphet på fysisk omsorg. Det innebærer og et fravær av å dekke barnets kognitive, emosjonelle eller sosiale behov (Killen, 2015). Det er som regel mangel på følelsesmessig tilgjengelighet fra foreldrenes side (Abrahamsen, 2015). De som blir utsatt for vanskjøtsel vil bli berørt på flere områder, blant annet kognitivt, følelsesmessig, sosialt, atferdsmessig, språklig –og fysisk utvikling. Ytre tegn på vanskjøtsel

kan være at barnet er skittent, lite mat, lukter, har utslett på kroppen og dårlig tannhygiene (Killen, 2015).

### ***Barn som blir utsatt for fysiske overgrep***

De barna som favner denne kategorien er de som blir bevisst skadet av foreldrene eller blir skadet på grunn av manglende omsorg. Omsorgssvikten kan observeres ved at barnet har blåmerker eller brannsår. Likevel er disse merkene noe som kan oppstå gjennom lek og bevegelse. Derfor kan det være vanskelig å anslå hvorfor barnet har fått disse merkene. Derimot kan plasseringene av merkene, samt barnets alder og deres forklaring på skadene være en indikator på om noen har påført barnet skadene (Killen, 2015). Ved gjentatte overtramp vil barnet utvikle en mistillit til andre voksne som er i samspill med barnet (Søftestad & Andersen, 2014). Det er en tendens at oppmerksomheten blir rettet mot skadens omfang, og ikke i hvilken situasjon omsorgssvikten oppstår i. Dette begrenser i hvilken grad personalet kan se helheten i situasjonen, muligheten til å utrede og å sette i gang pedagogiske tiltak (Killen, 2015).

### ***Barn som blir utsatt for psykiske overgrep***

Barn som blir utsatt for psykiske overgrep er vanskelige å avdekke. Svikten som foreldrene utøver innebærer en holdning som er destruktiv eller forhindrer vekst og positiv utvikling. Barnet kan leve i en uvisshet om foreldrene er kompetent nok til å ta vare på seg selv og barnet. Det er en svikt som innebærer et atferdsmønster som blir værende og dominerer barndommen. Skadene etter psykiske overgrep er mer ødeleggende enn noen annen form for omsorgssvikt (Killen, 2015).

### ***Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep***

Denne kategorien er aktuell for de barna som har blitt involvert i seksuelle aktiviteter som de ikke er emosjonelt, seksuelt eller utviklingsmessige klare for. Barnet er ikke gammel nok til å forstå hva disse aktivitetene går ut på, og kan derfor ikke gi informert samtykke. Seksuelle overgrep er et svik fra en trygg voksen som barnet har tillit til. De seksuelle handlingene betegner alt fra å se på porno, til å leke seksuelle leker, berøring og samleie. Omsorgsgiveren bruker barnet for å dekke sine egne behov. Seksuelle overgrep er brudd på barnets intimgrense. Barn som blir utsatt for dette opplever ofte traumer i etterkant. Seksuelle overgrep skjer ofte i sammenheng med en av de andre formene for omsorgssvikt, den forekommer sjeldent alene (Killen, 2015).

### **2.1.1. Utfallet for barn som vokser opp med mangelfull og destruktiv omsorg**

Barn som blir utsatt for omsorgssvikt kan respondere ulikt på svikten, i forhold til hvordan andre har reagert (Eriksen & Germeten, 2012). Enkelte barn kan oppleve å bli utsatt for omsorgssvikt i en kort periode, for eksempel hvis foreldrene skal skilles eller av andre ytre forhold, som oppsigelse. Mange barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt, opplever en mangelfull stimulering som påvirker deres væremåte i samspill med andre (Killen, 2015). Konsekvensene av omsorgssvikt, mishandling og utnyttelse kan komme til syne i form av ulike uttrykk. Det kan også gjenspeiles i barnets beslagleggelse av personalet, manglende samspillskompetanse med andre, utvikling av et atferdsmønster – og handlingsmønster som regelmessig blir observert av personalet, vise tegn til aggressiv tilnærming til barn og voksne, viser ingen eller få følelser, noen barn velger og å usynliggjøre seg selv (Eriksen & Germeten, 2012). Det vil endre seg i takt med barnets alder og barnets modning. Barn har ulike behov for hvor mye omsorg de trenger og hvor sårbare de er. Kvello (2015) og Broberg, Hagström og Broberg (2014) påpeker at barn som selv har blitt utsatt for fysisk mishandling i større grad kan utøve den samme mishandlingen ovenfor sine egne barn.

Kvello (2015) hevder at det finnes få metoder for hvordan barnehagen skal hjelpe barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt. Dette blir ufullstendig i forhold til hva jeg har fått av informasjon fra deltakere. Det er slike funn fra forskningsdeltakerne som danner bærebjelken til forskningen min. Forskningen jeg har gjort viser at barnehageansatte har stor kompetanse og flerfagligblikk til hvilket tiltak de setter inn før og etter at omsorgssvikten er oppdaget.

### **2.2. Traumebevisst omsorg**

Barnehagepersonalet og spesialpedagogen som er i samspill med utsatte og traumatiserte barn kan være viktige støttespillere i prosessen med å tilrettelegge for lindring og videre utvikling. For å bidra til denne utviklingen handler det om evnen til å kunne gi omsorg som bidrar til å forsterke de tre grunnpilarene i traumebevisst omsorg: *trygghet, relasjon og følelsesregulering (affektregulering)* (Bath, 2008). Traumebevisst omsorg er ikke en metode det er en fremgangsmåte. Fokuset ligger i hvilke tilnærming barnehagepersonalet skal ha til barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. Oppmerksomheten vil være rettet til barnet og dets utfordringer som er forårsaket av omsorgssvikt, fremfor barnets traume (Søftestad & Andersen, 2014).

Forskning viser til en større forståelse av hvordan barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt blir påvirket og hvilke tilleggsbehov de kan utvikle seg, som et resultat av de traumatiske hendelsene (Søftestad & Andersen, 2014). Mye av forskningen viser at en del av det å fordøye smerten kan foregå uten en klinisk tilnærming (Bath, 2008). Barnehagepersonalets økende forståelse for hvor ulik barns barndom kan være, har betydning for hvordan de legger til rette for samarbeid med foreldre og andre instanser (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Drugli (2015) fastslår at mange av de utfordringene som barn og unge sliter med starter i tidlig barndommen. Det vil si at omsorgspersoner som ser og er tilstede for barnet i løpet av hverdagen som foreldre og barnehagepersonalet kan bidra til helbredelsesprosessen (Bath, 2008).

### **2. 2. 1. Traumer og dens betydning.**

Innenfor traumebegrepet kan vi snakke om *enkeltraume* og *komplekse traumer*.

Enkeltraumer er noe som forekommer en gang, komplekse traumer derimot er når noe skjer ved gjentakelse (Søftestad & Andersen, 2014). Disse barnet blir et offer for komplekse belastninger som dertil gir sammensatte konsekvenser, slike omfattende belastninger kan være de fire formene for omsorgssvikt som ble presentert under 2.1. Uavhengig av hvilken form for traume/omsorgssvikt et barn blir utsatt for, kan følgekonskvensen være svært omfattende (Killen, 2012).

### **2.3. Tre pilarer i traumebevisst omsorg**

#### **2.3.1. Trygghet**

Når barn blir utsatt for situasjoner som oppleves som overveldende, og disse handlingene blir utført av omsorgsgiver, svekkes barnets trygghet. Det blir naturlig for disse barna å tro at alle voksne er slik. For barn som har blitt utsatt for komplekse traumer, starter prosessen av behandlingen med å skape et trygt miljø (Søftestad & Andersen, 2014; Bath, 2008). Barn som har opplevd komplekse traumer føler seg ofte utrygg i de fleste miljøer og handler deretter (Bath, 2008). Relasjonen og tilliten barnet hadde til overgriperne vil nå være brutt. Barnet utvikler ulike strategier for å unngå situasjoner som oppleves skremmende, en av disse strategiene kan være å unngå voksenkontakt (Søftestad & Andersen, 2014).

For at personalet skal kunne stimulere barnet til å føle seg trygt, må de ha kjennskap til hva barnet har blitt utsatt for og hvem som utførte det. For det første er dette nødvendig for at barnehagepersonalet kan avverge potensielle situasjoner som kan oppleves som triggere som

for det utsatte barnet. For det andre kan personalet ved slik informasjon planlegge og gjennomføre tiltak som er fordelsaktig ovenfor barnet (Søftestad & Andersen, 2014).

Trygghet kan ses opp i mot tilknytningsteori. Tilknytning inkluderer en omsorgsgivers attributt til å dekke barnets behov, trøste og støtte barnet under truende situasjoner (Broberg m. fl, 2014). Etableringen av tilknytning foregår fra barnet er født, og er særlig kritisk det første året (Killen, 2015). Det er i denne perioden barnet utvikler grunnleggende trygghet og tilknytning til foreldrene, men og til primære omsorgsgivere.

Tilknytningen til nære omsorgsgivere kan fortone seg til å være en beskyttelse eller å være en risikofaktor for barnets utvikling. Det vil avhenge av om tilknytningen til omsorgsgiveren oppleves som trygg eller utrygg (Abrahamsen, 2015). En trygg tilknytning vil være forbundet med at barnet mottar trygghet og beskyttelse når barnet henvender seg til en voksenperson. Etter hvert som barnet blir eldre vil ikke tilknytningsbehovet være like påtrengende, dette kjennetegner et trygt barn. I motsetning kan barn også oppleve en utrygg tilknytning, det kan forekomme hvis barnet søker støtte og beskyttelse, men blir avvist av omsorgsgiverne (Broberg m.fl., 2014). Hvordan foreldrene tilnærmer seg barnet sitt, vil avhenge av hvilken tilknytning de hadde til sine foreldre under oppveksten (Powell m.fl., 2015; Abrahamsen, 2015). Det kan gjøre inntrykk på barnets selvbilde, evnen til å regulere følelsene og som nevnt ovenfor, tryggheten til barnet. Alle barn vil utvikle et tilknytningsforhold til sine nærmeste omsorgsgivere, det er kvaliteten som kan variere og vil være individuelt (Abrahamsen, 2015).

Innenfor tilknytningsteorien blir begrepne trygg base og trygg havn satt opp mot hverandre, for å forstå fenomenet bedre. Trygg base forstås med at det vil influere barnet til å utforske omgivelsene. En sikker havn kan ses opp mot å være en stødig person når barnet vender tilbake for å få støtte og trøst( Broberg m.fl., 2014). Trygg base og trygg havn danner grunnlaget for trygghetssirkelen. Dette er en metode som blir drøftet i videre forstand senere i kapitlet.

### **2.3.2. Relasjon**

Trygghet og relasjon er i et avhengighetsforhold av hverandre, og en nødvendighet for å kunne hjelpe barnet. En god relasjon er nødvendig for utvikling, selvtillit og omsorg (Powell, m.fl., 2015). Trygghet er en nødvendig forutsetning for å bearbeide smerten av det som har

skjedd. Forskning viser til den tidlige tilknytningen barnet mottar i sitt første leveår som kritisk for videre progresjon, jamfør Killen (2015). Dersom barnehagepersonalet tilrettelegger for gode og stimulerende aktiviteter sammen med barnet, vil barnet få varierte erfaringer med hva en god relasjon til voksne kan ha å si (Bath, 2008). Tilknytningen mellom barnet og omsorgsgiver handler om en gjensidig interesse for hverandre. Slike opplevelser vil gjøre inntrykk på om barnet søker kontakt i situasjoner som oppleves som skremmende (Andersen, Gundelach & Rasmussen, 2009). Når barnet føler seg trygg nok og tilliten til de voksne er høy nok, tør barnet å ta kontakt med den voksen fremfor å unngå vedkommende. Barnet velger å oppsøke et fang for å få trøst og forståelse, da får barnet også en bekreftelse på barnets følelser, og kjenne på det å bli sett og få anerkjennelse (Søftestad & Andersen, 2014).

### **2.3.3. Affektregulering (følelsesregulering)**

I artikkelen, "The Three Pillars of Trauma – Informed Care" (Bath, 2008) blir det rettet oppmerksomhet mot utfallet av komplekse traumer. Et barn kan miste evnen til å regulere følelser og impulser. Videre kan evnen til å tilpasse følelsene og å innordne seg påvirkes. Følelsesregulering –er en av de mest grunnleggende beskyttelse faktorene for en vanlig utvikling (Bath, 2008). Hvordan vi forstår verden og hvordan vi oppfører oss mot andre er et resultat av at vi har lært å regulere følelsene våre (Søftestad & Andersen, 2014). Ansattes rolle i forhold til følelsesregulering er å støtte barnet, og å vise nye strategier, for hvordan barnet kan regulere seg selv og sine følelser Barnehagepersonalet bør rette oppmerksomheten til å lytte til barnet og å reflektere i samråd med barnet, og fremme situasjoner hvor barnet selv skal sette ord på sine egne følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017; Bath, 2008).

Öhman påpeker at barnets evne til å leke handler om barnet oppfatter lekemiljøet som trygt (2012). Nordanger og Braarud (2017) sier at lek i stadig større grad anerkjennes som nøkkelen til å utvikle barns reguleringskapasitet etter traumeerfaringer. Leken har kjente og trygge elementer. Leken inneholder elementer som representeres og som barnet vender tilbake til. Samtidig har den variasjoner i intensitet og rytme som øker aktiveringsnivået helt til grensen for hyperaktiviering. Slike nesten grensesprengende lekeaktiviteter som skjer i samspill med regulerende omsorgspersoner, øker barns toleranse for aktivering av traumer og affekt. Dermed utvikles toleransevinduet. Lek tilbyr sosial, emosjonell, motorisk og fysiologisk stimulering som er en døråpner til ungers læringshjerne.

## 2.4. Forebygging og tidlig innsats

På bakgrunn av st. Meld 16 (2006- 2007) ble det en økt bevissthet om en holdning som lenge hadde rådet i norske barnehager og skoler, ”en vente å se” holdning i arbeidet med forebygging. Denne holdningen ble støttet opp under av Midtlyngutvalget som konkluderte med at problemene ikke løser seg av seg selv. Barnehagepersonalet må handle her og nå for å kunne redusere utviklingen, som på langsikt kan ha et stort skadeomfang (St. meld 18, 2010 - 2011). En slik ”vente å se” holdning har resultert i flere tilfeller –hvor barnet får varige men, fremhever Groven (2013).

Forebyggende arbeid kan forstås som tiltak med en intensjon om å fange opp og å forhindre at barn utvikler seg i en negativ retning (Bratterud & Emilsen, 2013; Tangen, 2012). På den ene siden kan det handle om å styrke barnets eget selvbylde og bygge videre på dets iboende ressurser. På den andre siden kan det omhandle å hindre negativ utvikling som kan resultere i vanskelige oppvekstvilkår (Tangen, 2012). Barnehageansatte har i flere sammenhenger indikert at de har for liten kompetanse om barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner, i følge Bratterud og Emilsen (2013).

Forebyggende arbeid dreier seg om å benytte seg av ulike metoder og fremgangsmåter alt etter hva situasjonen er, hva barnet behøver og hva målsettingen er. Hvilke metoder som blir benyttet kan knyttes opp mot om forebyggingen ses i et langsiktig eller kortsiktig perspektiv, jamfør Tangen (2012). Tidlig innsats er barnehagens tilnærming til å jobbe forebyggende på. Barnehagen er i en unik posisjon som har daglig kontakt med barn og hjemmet og har en unik mulighet til å forebygge omsorgssvikt. Tidlig innsats sammenfatter at personalet er årvåken og tilstede for barnet i hverdagen. De må ha kompetanse for hva en adekvat utvikling for barnet vil tilsi, samt hva som er faresignalene (st. meld 16, 2006 – 2007 ). Tidlig innsats handler ikke nødvendigvis kun om å komme inn på et tidlig tidspunkt i barnets liv, men også tidlig inntog når problemene inntreffer (st. meld 16, 2006 - 2007). Det understrekes i NOU 2010: 8 *med forskertrang og lekelyst*, uavhengig av utfordringen er det gunstig å komme inn i et tidlig tidspunkt med kompenserende tiltak (Bratterud & Emilsen, 2013; St. meld 18, 2010- 2011). Utfallet ved å undergrave arbeidet mot å arbeide forebyggende kan være fatalt. For det første kan barn som er utsatt for omsorgssvikt, ha større sjanse for å bli overgripere selv (Kvellido, 2015). For det andre kan barnet utvikle, skolevansker, rusproblemer, atferdsvansker, depresjoner, prostitusjon, konsentrasjonsvansker og sosiale relasjoner (Killen, 2015). For det

tredje vil det å unngå å jobbe forebyggende være en kostbar affære både individuelt og på et samfunnsnivå (Bratterud & Emilsen, 2013).

#### **2.4.1. Ulike nivåer av forebygging**

Barnehagen kan arbeide forebyggende uavhengig av om problemet er identifisert. Selv om det forebyggende arbeidet ofte blir relatert til barn med identifiserte vansker som psykiske eller fysiske utfordringer (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013).

I denne undersøkelsen vil jeg konsentrere meg om, *sekundær* – og *tertiærforebygging*. Dette fordi studien tar opp en utsatt gruppe, eller barn som allerede er definert av hjelpeapparatet. Sekundærforebygging er tiltak som er rettet mot utsatte grupper, som er i risikozonen for å videreutvikle sin negative utvikling (Bratterud & Emilsen, 2013; Tangen, 2012).

Tertiærforebygging handler om tiltak som er rettet mot spesifikke grupper eller individer som alt har identifiserte problemer eller tydelige tegn på problemer. Siktepunktet er å avverge eller begrense forverring av problemene (Befring & Tangen, 2012; Barne- og inkluderingsdepartementet, 2013).

#### **2.5. Kompetanse**

Rammeplan for barnehagen (2006) fremhever barnehagepersonalets særegenhet og viktige rolle for å sikre kvaliteten. Det blir påpekt at personalet er den viktigste enkeltfaktoren for å fremme kvalitet. Kompetanse blir definert til å være de ferdigheter, holdninger og erfaringer som ses på som nødvendige for å gjennomføre arbeidsoppgaven (Gotvassli, 2011).

Kompetanse kan og handle om at den enkelte ser en betydning og verdi av det han/ hun selv gjør (Ruud, 2012). Barnehagen er en av de instansene i det norske samfunnet som endrer seg raskest, dette stiller høyere krav til hvilke kompetansen de ansatte besitter. Dette krever en varierende kompetanse hos de ansatte. Slik at barnehagen kan være mottakelig til å møte disse utfordringene på en god måte. Forskning fra Nordahl, Tveit, Manger og Sørli (2005) forteller at relasjonen mellom et barn og en voksen kan påvirke læringsmiljøet til barnet. I utgangspunktet hadde barnehagen ansvar for tilsyn, omsorg og oppdragelse. Nåtidens barnehager er i større grad preget av et økende læringsfokus. Omsorg er noe *alle* utøver, og derfor har ikke søkelyset vært rettet mot at omsorg er noe som må læres, alle *behersker* det (Tholin, 2011).



### **2.5.1. Spesialpedagogens mål og oppgaver**

Spesialpedagogen arbeider med barn, unge og voksne som har spesielle læringsbehov og som ofte faller utenfor den ordinære opplæringen. En spesialpedagog skal kunne tilrettelegge for gode lærings-, utviklings- og livsvilkår for de som møter utfordringer i disse situasjonene (Tangen, 2012 s. 17).

På den ene siden skal spesialpedagogen arbeide forebyggende for sperringer som forhindrer læring og utvikling hos et individ skal kunne oppstå eller får videreutvikle seg. I de situasjonene hvor en utfordring har oppstått, vil det være spesialpedagogens oppgave å avverge at disse vanskene får fortsette å vokse, og heller tilrettelegge for læringen til barnet (Tangen, 2012). Blant annet kan barn som har opplevd traumer, ha behov for spesialpedagogisk hjelp i forhold til sosial kompetanse, emosjonelle problemer, kognitive, og fin- grov motoriske vansker (Nordanger & Braarud, 2017). På den andre siden kan spesialpedagogen bidra til å avdekke omsorgssvikt og melde til barnevernstjenesten (Killen, 2015; Kvello, 2015).

### **2.6. Foreldresamarbeid**

De samme faktorene som er nødvendige for å skape trygghet, trivsel og tilhørighet for barnet, vedrører også foreldrene. Kinge (2016) fremhever betydningen av å gjøre foreldrene oppmerksomme på de verdiene som det er ønskelig at skal prege barnets hverdag. Det er viktig at det er en sammenheng og flyt mellom disse to instansene, det som skjer i hjemmet vil påvirke barnet i barnehagen. Det kan komme til uttrykk gjennom barnets utvikling og relasjonen barnehage og hjem har mellom seg (Drugli, 2014). For et lite barn blir barnehagen og hjemmet til samme helheten deres (Glaser, 2013). Barnet blir tidligere enn før utsatt for en dobbeltsosialisering mellom hjem og barnehage (Drugli, 2014). Et tilfredsstillende samarbeid kjennetegnes med god kommunikasjon, foreldrenes medbestemmelsesrett er ivarettatt og en god informasjonsflyt (Glaser, 2013). Foreldresamarbeidet er ikke et mål i seg selv, men en metode for å oppnå det underliggende målet; barnets trivsel og utviklingsmuligheter (Grythe & Midtsundstad, 2005). Det er barnehagen som er ansvarlig for at samarbeidet finner sted (Drugli, 2014).

Et samarbeid kan karakteriseres ved at det alltid er noe å samarbeide om. Det er ikke nødvendigvis slik at foreldrene og barnehagen alltid har det samme syn og forventninger til hverandre. Barn i dagens samfunn tilbringer mye tid i barnehagen. Dette gjør at barnehagen

vet mest om barnet, men det betyr ikke at vi skal undervurdere foreldreskapet, det er foreldrene som kjenner barnet best (Eriksen & Halkier, 2012). Det er barnehagepersonalet som ser og er i samspill med barnet daglig, og har derfor de beste forutsetningene for å kunne følge opp barnet på en best mulig måte (Morken, 2012).

### **2.6.1. Foreldreveiledning - International Child Development Programme (ICDP)**

Barn starter tidligere i barnehagen enn før, dette fører til en avprivatisering av oppdragelsen (Glaser, 2013). Personalet er i en særegen rolle til å kunne hjelpe de foreldre som trenger støtte og veiledning. Barnehagen har et ansvar ovenfor de, og for å tilby hjelpetiltak for å oppfylle sitt og arbeidet til barns beste (Kunnskapsdepartementet, 2017; Bratterud & Emilsen, 2013).

International Child Development Programme (ICDP), er et hjelpetiltak for å veilede foreldre. Før hadde hjelpetiltakene barnehagene iverksatt fokus på kognitiv utvikling. I dag er oppmerksomheten rettet mot tidlig samspill og sensitivitet i relasjonen. ICDP øker foreldrenes engasjement til barnet og bedrer oppdragsstrategier. Forskning viser at i norske kommuner er ICDP den mest anvendte metoden for foreldreveiledning. Veiledning blir også benyttet, ut fra et av økonomisk syn, det kan ses opp mot tidlig innsats og forebyggende arbeid. En vurdering av støttetiltaket viser en økt endring i atferd og holdning til omsorgsgivere (Glaser, 2013).

De åtte programmene i ICDP er en metode som har til hensikt å forbedre spillet mellom foreldrene og barnet. Foreldreveiledningsprogrammet er konstruert for å forebygge vold og bekymringsfulle handlinger. Videre ønsker metoden å fremme samarbeidet mellom barnet, foreldrene og barnehagen. Bourdieu er kritisk til hvor mye foreldrene skal analysere og tenke gjennom alle handlingene før de blir utført. Kritikken er knyttet til en reduksjon av foreldrenes spontanitet og intuitive handlinger, hvis alt skal planlegges og tenkes gjennom på forhånd (Glaser, 2013).

## **2.7. Tiltak**

### **2.7.1 Barnesamtalen**

Barn er kvalifisert til å fortelle sine egne historier. Barnekonvensjonen understreker at barn har rett til å kunne fortelle på vegne av seg selv, jamfør Barnekonvensjonen (1989). I barnehagen arbeides det etter barnets rett til medvirkning (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Det er alltid prat og samtale i barnehager, mange barnehager har i det siste begynte å fokusere på barnesamtalen, hvor de samtaler med barn om ulike temaer. I samtaler som foregår mellom voksen og barn, er ofte barnet ute etter å imøtekomme våre forventninger at de glemmer seg selv (Kinge, 2016). Gamst (2011) påpeker viktigheten av å ha dialogisk kompetanse, hvor det handler om å ha basis kommunikasjonsferdighetene som, lytting, fleksibilitet og å vise anerkjennelse ovenfor barnet. Barnesamtalen bygger på en oppfatning av at dialogen må være bygd på tillit, trygghet, og et ønske om å fortelle (Gamst, 2011; Kinge, 2016).

I barnesamtalen kan barnehagepersonalet få tilgang til informasjon som kan være bekymringsfullt. Da er det protokoll å reagere raskt å se om det faktisk er forhold som kan bygge opp under opplysningen. Det er viktig å poengtere at et barns ytring, bør ikke være utgangspunktet for å ta kontakt med foreldrene, når barnehagen mistenker omsorgsgiverne for omsorgssvikt. Dette kan få uheldige konsekvenser ovenfor barnet. Barnet kan oppleve vold som et resultat av å ha snakket med barnehagepersonalet (Bratterud & Emilsen, 2013).

### **Dialogen som samtaleform**

Barnesamtalen er et velegnet redskap for å samtale i de situasjoner når det er ønskelig å få økt innsikt i andre menneskers tilstand og behov. Nøkkelordet i den dialogiske barnesamtalen som har blitt en metode for å avdekke omsorgssvikt er: aktiv lytting, undring og utforskning. Den er utarbeidet som et hjelpemiddel for å samtale med barn som har vært utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvikt. En forutsetning for metoden er at barnet selv skal få fortelle fritt, det skal ikke presses. Det er barnet som styrer samtalen. Når barnet forteller sine erfaringer, må den voksne bekrefte barnet, å se til at barnet blir sett, respektert og hørt. Det er ikke en tid for å belære barnet. Hvordan barnet blir møtt, kan påvirke om barnet tar kontakt ved en senere anledning (Kinge, 2016). Via samtalen med barnet kan den voksne forklare hva som er lov, og hva voksne ikke har lov til. Det er også viktig og poengtere at det ikke er barnets skyld. Dialogen kan foregå via tegning og lek, dette kan være en god start for å få samtalen i gang (Bratterud & Emilsen, 2013).

### **2.7.2 Trygghetssirkelen**

Trygghetssirkelen startet med fire klinikere sin erkjennelse av hvor betydningsfullt relasjonen mellom barnet og foreldrene var. Relasjonen et barn erfarer i tidlig alder har stor påvirkningskraft for barnets senere utvikling og helse (Powell m. fl., 2015). Det er et hjelpemiddel som har til hensikt å videreutvikle relasjonen mellom barnet og mor –far.

Foreldrene blir introdusert for enkle modeller de kan følge for å utvikle relasjonen, samt å se på videoobservasjoner. I etterkant får foreldrene øve seg på å se behovene barnet har, samt å se hvilke villedende signaler barnet sender for å få fokuset bort på det egentlige behovet. (Elvebakk & Sørensen, 2016).

De nære relasjonene er begynnelsen for en sunn utvikling, selvtillit og evnen til å vise omsorg ovenfor andre. Tryggheten definerer oss enten den eksisterer eller ikke. Tilknytningen er fleksibel. Hvis foreldrene endrer hvordan de responderer på barnets behov, vil dette ha en påvirkningskraft på hvorvidt barnet fremdeles er utrygt. COS har vært vellykket på grunn av foreldrenes sterke ønske om å endre atferd og viljen til å gjøre det bedre for barnet. Modellen forteller ikke hvor dårlige foreldrene er til å være omsorgsgivere. Tvert i mot, den gir foreldre som har hatt en trøblete barndom, som for eksempel omsorgssvikt og vold får anledning til å bli de foreldrene de ønsker å være. (Powell m.fl., 2015).

Trygghetssirkelen hevder at det er tre komponenter som må være tilstede før et barn er trygt, omsorgsbehov, omsorgsgivning og utforskning. Omsorgsbehov, handler om at mennesket har et iboende innsikt i å søke trygghet og få trøst og beskyttelse under utrygge situasjoner. Den andre blir kalt omsorgsgivning, den voksne følger med og trøster barnet når det er behov for det. Den tredje er utforskningen, trangen til å utforske den naturlige nysgjerrigheten og lysten til å mestre utfordringen. Et trygt barn følger den iboende forskertrangen med tillit til at den voksne er oppnåelig ved behov. Når barnet får flere erfaringer med en trygg havn, utvikles barnets interesse for å forske mer. Et trygt barn klarer å oppsøke foreldrene etter adskillelsen (Powell m.fl., 2015). Målet med metoden er å gjøre foreldrene oppmerksomme på barnets behov. Foreldrene blir mer bevisst på hvordan de kan stimulere til en god, stimulerende og kompetanse-fylt relasjon med barnet sitt. Forskning fra barnehagen viser viktigheten av at foreldre får forståelse for hvor viktig en trygg base / sikker havn er i en relasjon med andre (Elvebakk & Sørensen, 2016).

### **3.0. Innledning til forskningskapittelet**

Frem til nå har jeg belyst bakgrunnen for forskningen og den teoretiske innfallsvinkelen som ligger til grunn for studien. I dette kapittelet vil jeg presisere valg av forskningsmetode og redegjøre for forskningsprosessen. Det innebærer en redegjørelse for den kvalitative metoden og det semistrukturerte intervjuet. Deretter vil prøveintervjuet, utvalget og gjennomføringen av intervjuene bli beskrevet. Avslutningsvis vil troverdighet, bekreftbarhet, overførbarhet og etiske retningslinjer bli drøftet.

### **3.1. Vitenskapsteoretisk tilnærming**

Det finnes mange måter forskeren kan tilnærme seg datamaterialet på og å analysere det. De ulike tilnæringsmåtene har alle til felles, at jeg som forsker må ha en fortolkende holdning til materialet. Dette kan ses i lys av en forståelse at mennesker skaper og konstruerer sin sosiale virkelighet. En slik innfallsvinkel resulterer i at forskningen blir nyansert fra flere hold. Det er betinget av den som ser. Det ligger en menneskeskapt struktur til grunn, som har innvirkning på hvordan min oppfatning av virkeligheten er (Dalen, 2004).

#### **3.1.1 Hermeneutisk tilnærming**

Hermeneutikerne fastslår viktigheten av å fortolke deltakerens praksis ved å fokusere på et dypere meningsinnhold, som ikke blir oppdaget ved første øyekast (Thagaard, 2013).

Tilnærmingen tar utgangspunktet i at budskapet kan bli satt inn i en større kontekst, som for eksempel en helhet eller sammenheng (Dalen, 2004). Det finnes ingen eksakt sannhet om et fenomen, da det kan tolkes på flere måter. Forskerrollen min er å trekke slutninger som kan gi en akseptabel forståelse av et fenomen, med utgangspunkt i deltakernes beretninger (Thagaard, 2013). I hermeneutisk tilnærming er det min oppgave å medvirke til å forstå og å fortolke det deltakerne sier. Det vil si hvordan de avdekker og iverksetter hjelpetiltak for barn utsatt for omsorgssvikt. Førforståelsen min og fortolkningen danner det vitenskapsteoretiske fundamentet (Dalen, 2004).

#### **3.1.2. Fenomenologisk tilnærming**

Fenomenologisk tilnærming tar tak i intervjudeltakernes forståelse av sosiale fenomener og deres virkelighetsoppfatning (Brinkmann & Kvale, 2015; Postholm, 2010; Dalen, 2004).

Gjennom denne tilnærmingen ønsker jeg å gi en dypere innsikt i deltakerens tidligere erfaringer om omsorgssvikt og å tilegne ytringene deres en dypere mening (Postholm, 2010). Informasjonen jeg mottok var basert på deltakernes selvopplevde opplevelser og ikke hvilke

forkunnskaper de hadde. Innenfor fenomenologen forventes det at deltakerne har opplevd det samme fenomenet (Thagaard, 2013; Brinkmann & Kvale, 2015). Allerede i første fase av kontaktetableringen ble deltakernes erfaring med omsorgssvikt stedfestet. Som det blir illustrert under drøftingskapittelet er det jeg, som fremhever de likhetene deltakerne oppga i datamaterialet og velger de sitatene som skal underbygge problemstillingen.

Det påpekes av Kleven og Tveit (2014) at en kvalitativ forskning kan ha en kombinasjon av en deduktiv og induktiv tilnærming, ofte kalt abduksjon (Dalen, 2004). I denne forskningen med problemstillingen **”Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt”** ? er det mest nærliggende å velge en abduktiv tilnærming. Det handler om at jeg tar utgangspunkt i empirien min, og ser det opp mot sin teoretiske referanseramme og begreper –og omvendt. En forutsetning for dette er at funnene på forhånd er bearbeidet, tolket og analysert, jamfør Dalen (2004).

### **3.2. Forskningsmetode**

Det finnes ingen universell forklaring på hva kvalitativ forskning er. I de tilfellene hvor forskningen er kvalitativ er forskeren undrende på hvordan noe gjøres, oppleves eller fremstår fra deltakerens side, som Brinkmann og Tanggaard (2012) fremhever. Min interesse av fenomenet omsorgssvikt, og hvordan det arbeidet med i barnehagen, lå til grunn for undersøkelsen. Min hensikt med å bruke kvalitativ forskning er å gi tykke beskrivelser av hvordan barnehagen følger opp barn som har vært utsatt for omsorgssvikt og få innsikt i deltakerne sin forståelse og dekonstruere funnene, jamfør Brinkmann og Tanggaard, 2012. I kvalitativ tilnærming søkes det etter å forstå deltakernes sosiale prosesser, deres selvopplevde erfaringer handlinger og tanker.

Forskningsmetode er den metoden som brukes for å tilnærme seg eller besvare problemstillingen, det understrekes av Kleven og Tveit (2014). Omsorgssvikt forekommer i barnehagen, og det er nødvendig å få tilgang på deres kunnskap for å kunne forske på temaet. På denne måten fikk kjennskap til hvordan styren og spesialpedagogene ser og tilrettelegger for barn som er og blir utsatt for omsorgssvikt

### **3.3. Det kvalitative forskningsintervjuet**

I kvalitativ metode er intervju den mest utbredte innsamlingsmetoden (Thagaard, 2013; Dalen, 2004). Forskningsintervjuet tar sikte på å se verden ut fra deltakerens perspektiv. Kvale og Brinkmann (2015) påpeker en vesentlig forskjell mellom en vanlig samtale og forskningsintervju. Forskningsintervjuet har en viss grad av struktur og et formål. Hensikten med å intervju er å få tilgang til informasjon som skal belyse problemstillingen min.

Målet med å benytte seg av kvalitativ forskningsintervju er å øke min forståelse av et sosialt fenomen. Det er knyttet flere metodiske utfordringer til hvordan jeg skal tolke og analysere funnene (jamfør 3.1.1 og 3.1.2; Kleven & Tveit, 2014). Thagaard (2013) påstår at i enkelte tilfeller kan forskeren bli mer opptatt av å få gode og innholdsrike funn, fremfor å ta hensyn deltakerens meddelelse. Jeg har derfor vært konsekvent og bevisst på å få frem deltakernes historie gjennom hele forskningsprosessen. Dette vil det bli redegjort for i dette kapittelet, men det vil og være synlig i intervjuguiden (se vedlegg) og hvordan drøftingen er gjennomført.

Siden jeg har vært ute i feltet og intervjuet deltakerne, har dere beretninger lagt føringer på hvordan oppgaven har utviklet seg. Men det må likevel poengteres at min bakgrunn og førforståelse av fenomenet, vil ha en innvirkning på forskerprosessen, det fremheves av Kvale og Brinkmann (2015). Førforståelsen min omhandlet et inntrykk av manglende kompetanse og usikkerhet blant personalet, og at dette påvirket barnehagens mulighet til å iverksette tiltak og å melde til om tilfeller med omsorgssvikt. Denne slutningen bygde på en antakelse om at barnehagepersonalet arbeidet mye alene, og ikke hadde et godt innarbeidet samarbeid med andre instanser som for eksempel BUP, PP - tjenesten eller barnevernet. Dette ble avkreftet av forskningsdeltakerne mine, og tall fra barne-, ungdoms –og familiedirektoratet bekrefter også det deltakerne fortalte meg. Tallene viser en markant økning i antall meldinger barnevernet har mottatt de siste årene. Denne økningen har vært på 46 % fra 2008 – 2015 (Bufdir, 2015).

#### **3.3.1 Semistrukturert intervju**

Thagaard (2013) fastslår at et forskningsintervju kan forfattes på ulike måter. Jeg bestemte meg for å gjennomføre delvis strukturert tilnærming eller semistrukturert intervju, som Thagaard (2013) omtaler det. I forkant av intervjuene hadde jeg utformet spørsmål og tema, men rekkefølgen var ikke fastsatt. Da jeg ikke hadde lagd en bestemt rekkefølge på spørsmålene eller temaet, opplevde jeg at de ga deltakerne en større mulighet til å snakke mer

fritt. Intervjuet kan også oppleves mindre oppstykket, som det kan gjøre i et strukturert intervju. Da forskeren har en fastsatt rekkefølge, og spør ut i fra den. Intervjuet ga meg muligheten til å gå i dybden på fenomenet som var nødvendig for å kunne vinkle problemstillingen fra flere hold. Jeg fikk i større grad tilgang til hvordan forskningsdeltakerne opplever sitt arbeid med og kunne avdekke og å tilrettelegge for tiltak etter at omsorgssvikten er bekreftet.

Samtlige uttrykte viktigheten av temaet og det arbeidet som blir lagt ned i forsøk på av oppdage svikten. Derimot må det sies at jeg har trukket slutninger basert på hva forskningsdeltakerne fortalte meg. Jeg kan ikke bekrefte at det de sier, er hva de faktisk gjør, det er viktig å fremheve. Uansett er det relevant å påpeke at jeg fikk tilgang til en tenkning og viten som ellers hadde vært vanskelig å fått tak i, og jeg kan ikke være for kritisk til informasjonen (Kleven & Tveit, 2014; Thagaard, 2013).

### **3.3.2 Intervjuguide**

Intervjuguiden er lagd med utgangspunkt i problemstillingen ”Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt”? Intervjuguiden kan ses i tilknytning med traktprinsippet. Det betyr at intervjuguiden starter med noen innledendespørsmål som for eksempel hvilke utdanningsbakgrunn – og erfaring deltakeren har, jamfør Dalen (2004). Før jeg videre kunne stille de mer konkrete spørsmålene. Intervjuguiden var delt opp i tre, den første delen omhandlet hvordan barnehagen kunne avsløre omsorgssvikten, den andre var foreldrenes rolle i tilfeller med omsorgssvikt og den tredje hvilke metoder de brukte for å avhjelpe barna. Avslutningsvis ble intervjuet avsluttet med mer generelle spørsmål, for eksempel, har du noe mer som du ønsker å tilføye ?

### **3. 4. Forberedelser og gjennomføring av intervju**

En av betingelsene for å kunne forske er å velge tema og å utarbeide en problemstilling. Deretter utarbeides en intervjuguide som har til hensikt å besvare problemstillingen. Temaet for masteren ble bestemt tidlig under en praksisperiode i PP- tjenesten. Jeg fikk allerede da erfare at barnehagen opplevde tilfeller som involverte omsorgssvikt, og hvor etterspurt kompetanse om omsorgssvikt var. Denne erfaringen dannet utgangspunktet for interessen, samt at jeg ønsket å være bedre forberedt til hvordan jeg, skal tilrettelegge for disse barna når jeg skal jobbe som spesialpedagog.



Da temaet var bestemt måtte jeg sette det inn i en teoretisk referanseramme (Dalen, 2004). Det var utfordrende og krevende å utarbeide en problemstilling som skulle være dekkende nok, men samtidig vise den bredden en slik problemstilling kreves. Jeg prøvde å lage en tydelig problemstilling, da dette kan gjøre det enklere for meg å besvare problemstillingen. En tydelig problemstilling vil legge bestemte føringer på prosessen for å besvare spørsmålet (Dalen, 2004). Noe som jeg opplevde som positivt under forskningsprosessen. Det var mange valg jeg måtte ta, men ved å ha en tydelig problemstilling, fungerte da som et kompass for veien videre. Jeg følte det gjorde meg mer fokusert og at jeg gjorde reflekterte valg som hadde til hensikt å støtte problemstillingen fra flere hold. Samtidig kan en for tydelig problemstilling gjøre det vanskelig å besvare problemstillingen, hvis funnene skulle tilsa noe annet enn hva jeg hadde forutsett, og dette betyr at jeg må endre på problemstillingen. Da jeg valgte kvalitativ metode, erfarte jeg tidlig at det forekomme uforutsette utfordringer, selv med en tydelig problemstilling. Da handler det om å ha en fleksibel tilnærming til disse utfordringene (Dalen, 2004; Kleven & Tveit, 2014; Thagaard, 2011). Som for eksempel problemstillingen som lå til grunn for denne forskningen. Den har endret seg underveis som prosjektet har tatt form. Den har blitt preget av informasjonen jeg har mottatt, men og hvilke retning jeg har ønsket og vinklet oppgaven etter. I utgangspunktet ville jeg ha fokuset rettet mot tiltak etter at omsorgssvikten var blitt avdekt, men etter å ha analysert materialet var det en del interessante funn på hvordan de avdekte svikten og.

### **3. 4. 1. Prøveintervju**

Siden jeg hadde lite erfaring med å intervju bestemt jeg meg for å gjennomføre et prøveintervju, for å bli tryggere på meg selv i forskerrollen. Samtidig ønsket jeg å teste ut hvordan båndopptakeren fungerte og prøve ut intervjuguiden, jamfør Dalen (2004). Intervjuet ble gjennomført med en pedagogisk leder. Jeg benyttet meg av båndopptaker fordi jeg ønsket å være i dialog med deltakeren, fremfor å notere. Dalen (2004) påpeker ved å anvende en lydopptaker vil kvaliteten på informantenes ytringer være av høyere kvalitet, fremfor om jeg skulle ha notert underveis i intervjuet. I etterkant av prøveintervjuet endret jeg på enkelte spørsmål. For eksempel fikk trygghet, relasjon og affektregulering en større rolle i intervjuguiden, enn hva som først var tenkt. Disse endringene ble gjort i forhold til at fokuset mitt endret seg og hva jeg ønsket å finne svar på. Bruk av båndopptaker ble også gjort i de andre tre intervjuene.

### **3. 4. 2. Valg av informanter og kontaktetablering**

Ettersom et masterprosjekt er en relativt kort forskningsperiode, vil dette påvirke antall forskningsdeltakere som det er hensiktsmessige å intervjuer. Forskningen er basert på tre deltakere, en styrer og to er spesialpedagoger. Det er strategisk utvalg som ligger til grunn for hvem forskningsdeltakerne er. Det vil si, jeg valgte deltakere på grunn av deres erfaringer og kvalifikasjoner (Thagaard, 2013). Strategisk utvalg kan være utfordrende i den grad hvor det forskes på et ukjent tema, og det kan da ta tid å finne forskningsdeltakere. Men på en annen side kan strategisk utvalg også øke reliabiliteten av forskningsprosjektet, da den støttes opp under av deltakere som besitter den kompetansen som kreves om temaet.

Prosessen med å finne deltakere startet tidlig i januar, da jeg antok at dette kunne være tidkrevende. Jeg sendte ut e-post med informasjonsskriv om prosjektet til 14 barnehager, det var både private –og kommunale barnehager, og fikk ingen respons. Som følge av dette måtte jeg endre strategi på hvordan jeg skulle finne deltakere. Det første intervjuet fikk jeg ved å ringe en barnehage, da fikk jeg bedre mulighet til å presentere meg selv, prosjektet og problemstillingen. Det viste seg å være en bedre strategi for å rekruttere deltakere. Det andre intervjuet skjedde via et jobbintervju som jeg hadde. Vedkommende syntes det hørtes interessant ut og ønsket å delta. Det tredje intervjuet fikk jeg tilgang til via en venninne som tok kontakt med barnehagens spesialpedagog.

De tre deltakerne kom fra tre ulike barnehager, en ligger i Sør – Norge og to i Midt- Norge. Jeg intervjuet en styrer, en spesialpedagog koordinator og spesialpedagog. Jeg valgte å kalle dem etter yrkestittelen: Styrer er styrer, mens spesialpedagog koordinatoren er spesialpedagog 1, og den andre spesialpedagogen er spesialpedagog 2. I etterkant viste det seg at hver av deltakerne hadde 20 års erfaring fra barnehagesektoren. I et masterprosjekt er det vanlig å ha tre til fem deltakere, i noen tilfeller færre, jamfør Brinkmann og Thanggaard (2012). Slik som Thagaard (2013) beskriver, er det bedre å gjennomføre få intervjuer enn mange. Dette ga meg muligheten til å gjennomføre en dyptgående analyse av funnene.

### **3. 4. 3. Gjennomføring av intervjuene**

Jeg valgte å gjennomføre det ene intervjuet over telefon av praktiske og økonomiske årsaker. Ulempen ved å gjennomføre intervjuet over telefonen var at jeg mistet anledningen til å bruke kroppsspråk, av og til kan kroppsspråket brukes til å signalisere at deltakeren kan fortsette å samtale om temaet. Derfor kan det konkluderes med at jeg mistet deler av samtaleaspektet

som et godt intervju er avhengig av. På en annen side kan intervju via telefonen bli sett opp i mot anonymiteten, denne kan bevares enklere da jeg ikke kunne se deltakeren (Tjora, 2012). Det kan bli enklere for henne å samtale om sensitive temaer over telefonen, fremfor i vanlige intervju som foregår ansikt-til-ansikt.

De andre intervjuene ble lagt til deltakernes arbeidsplass, da det var tidsbesparende og av praktiske årsaker. Jeg opplevde ingen innvendinger mot dette. Alle intervjuene startet med at jeg fortalte litt om meg selv og utdanningsbakgrunnen min. Jeg fortalte dem om formålet med forskningsprosjektet og interessen som lå til grunn til hvorfor jeg ønsket å forske på temaet. Ved å forsikre meg om at de hadde lest gjennom informasjonsskrivet og skrevet under, fikk jeg og muligheten til å snakke om hvilke forventninger vi hadde til hverandre, og hvilke formål undersøkelsen hadde (Postholm, 2010). Jeg oppfattet alle deltakerne mine som tryggere, og var innforstått med hva undersøkelsen gikk ut på før intervjuet startet.

Jeg føler jeg hadde forberedt meg godt i forkant av hvert intervju. Likevel opplevde jeg at det til tider var vanskelig å stille gode oppfølgingsspørsmål til det deltakerne sa. Når deltakeren svarer er det en rekke tanke- og tolkningsprosesser av svaret som foregår samtidig. Det er likevel viktig å poengtere at alle deltakerne mine var reflekterte, kompetansedyktige og hadde mange erfaringer som de delte med meg, og som har fremhevet hvor utfordrende temaet kan være, men likevel viktigheten av å forebygge. Mange av disse fortellingene har vært en berikelse for meg og har vært utslagsgivende for den videre utformingen av oppgaven.

I forkant av intervjuene fikk deltakerne et informasjonsskriv som jeg gikk igjennom med dem på intervjutidspunktet. Der informerte jeg om prosjektets tema og at dataene ville bli fullstendig anonymisert, samt om at de når som helst kunne trekke seg. Jeg fortalte dem og at jeg hadde full forståelse hvis de opplevde at enkelte temaer var sensitive å snakke om. Men jeg minnte dem på å overholde taushetsplikten sin. Parallelt forklarte jeg deltakerne at jeg ikke var ute etter et fasitsvar, men at jeg ønsket å få innblikk i deres erfaringer, refleksjoner og meninger. Følgende forhørte jeg meg enda engang om at det var greit om jeg tok opp intervjuet med en båndopptaker, samtlige godtok denne forespørselen (se vedlegg 2).

I de tilfellene hvor deltakerne snakket fort, noterte jeg stikkord fortløpende som dannet utgangspunktet for oppfølgingsspørsmål. Når deltakeren forklarte deres erfaringer og refleksjoner benyttet jeg meg av ”prober”, det kan være ”ja”, ”mm”, ”kan du fortelle meg mer

om...”, ”hva dreier det seg om?” og ”kan du utdype?”. Det behøver ikke å kun være respons i form av ord, det kan også foregå via kroppsspråk som for eksempel et nikk, øyekontakt eller et smil. Prober benyttet jeg for å signalisere interesse for hva deltakerne sa uten å avbryte dem, jamfør Thagaard (2013). Etter hvert som jeg ble tryggere i forskerrollen lot jeg deltakeren få en pause før jeg stilte neste spørsmål. Dette erfarte jeg hadde en positiv effekt, og deltakeren kom med flere og friere beretninger om hendelser som la grunnlag for en bekymring, foreldresamarbeidets funksjon og tiltak de hadde gjennomført. Lengden på intervjuene var anslått til å vare mellom 40 til 60 minutter, denne tidsrammen ble opprettholdt.

### **3. 5. Bearbeiding av data og analyse**

I etterkant av intervjuene ble de direkte transkribert av meg. Kvale og Brinkmann (2015) fastslår at å transkribere handler om å oversette fra talespråk til skriftspråk. Det innebærer vurderinger og beslutninger som påvirker hvordan funnene skal presenteres. Transkriberingen foregikk samtidig som jeg lyttet til lydopptaket. Opptaket ble slettet etter at jeg hadde lest gjennom transkriberingen, samtidig som jeg lyttet på lydopptaket. Jeg fikk bedre oversikt over hvilke koder og kategorier jeg skulle bruke, da jeg gjennomførte transkriberingen selv. Min erfaring var at det ble enklere å analysere datamaterialet. Jeg fikk en bedre oversikt over funnene og et større eieforhold til forskningen. Jeg valgte å transkribere på bokmål. Dette ble gjort av hensyn til lesbarheten, og for å kunne ivareta anonymiseringen på en bedre måte. Jeg føler ikke at disse endringene har svekket kvaliteten på forskningsmaterialet. Deltakerne har fått pseudonymer, i form av at jeg omtaler dem etter hvilke stillingstittel de har. Ved og forholde meg til yrkestittelen deres, kan de føle en større trygghet for at deres identitet vil forholdes anonym (Dalen, 2004).

Forskningens fremstilling handlet om å finne metoder som kunne gi innsikt i forskerprosessen og å belyse den fra ulike hold. Funnene vil illustrere problemstillingens omfang. I kapittel 3.4. Ble det redegjort for hvilke form for intervju som forskningen la til grunn for, det semistrukturerte intervjuet. Bruken av en slik intervjuform stilte krav til utarbeiding av intervjuguiden i forkant av intervjuene (jf. 3.1. 1). I utarbeidelsen av intervjuguiden ble enkelte temaer vektlagt for å kaste lys over forskningens aktuelle problemstilling, dette omtaler Dalen (2004) som ”tematisering”. Derfor har jeg valgt å begynne bearbeidelsen av funnene med en hermeneutisk og fenomenologisk tilnærming.

### **3.5.1 Hermeneutisk – fenomenologisk tilnærming i analysen**

I analysen har jeg hatt både en hermeneutisk og fenomenologisk tilnærming. Innenfor hermeneutikken henvises det til et dypere meningsinnhold, enn hva jeg oppdaget ved første gjennomlesing (Thagaard, 2013). Denne fremgangsmåten å tilnærme seg materialet på, kalles den hermeneutiske sirkelen eller spiral, det forsåes som en interaksjon mellom helhet og del. Den enkelte delen kan ses i sammenheng med helheten, og på samme tid kan helheten forsås ut i fra enkelt delen, jamfør Kvale og Brinkmann (2015). Den hermeneutiske sirkelen kan i min forskning ses ut i fra at intervjuene er helheten og sitatene som er brukt for å belyse problemstillingen er de ulike delene, dette fremheves av Kvale og Brinkmann (2015). Analysen videreutvikles i en balanse mellom helhet og del, forsker- tekst samt min tidligere førforståelse, dette understrekes av Dalen (2004). Fenomenologien tar sikte på at alle deltakerne har opplevd det samme fenomenet (Brinkmann & Kvale, 2015; Postholm, 2010; Dalen, 2004). Jeg er på utkikk etter styrerens og spesialpedagogens erfaringer, for få en dypere forståelse for hvilke tilnærming de har i arbeidet med å oppdage omsorgssvikt og hvilke tiltak de bruker.

For å finne hvilke funn som skulle drøftes, måtte jeg strukturere forskningsmaterialet. Jeg valgte å bruke meningsfortolkning. Det betyr at jeg måtte tolke forskningsmaterialet i en videre betydning. Dette forutsatte at jeg hadde lest gjennom intervjuene nøye, for å oppdage meningsstrukturer og betydningsrelasjoner, som ikke umiddelbart var synlige i transkripsjonene, dette understrekes av Kvale og Brinkmann (2015).

### **3.5.2 Koding og kategorisering**

Etter at transkripsjonene var ferdig skrevet begynte jeg å lese intervjuene systematisk. Jeg noterte, streket under og fargekode viktige ytringer og noterte spørsmål og ideer i marginen. På dette tidspunktet hadde jeg ikke nok kjennskap til materialet for å kunne se sammenhengen mellom de ulike teamene. Dette er en måte å organisere materialet på, som Nilssen (2012) omtaler som åpen koding. Kodene jeg har valgt er basert på materialet og ikke på teori. Det neste steget var å klassifisere hvilke av de temaene ovenfor som kunne passe sammen under mer overordnet begreper (Nilssen, 2012). Det var foreldresamarbeid, metoder, trygghet, relasjon, affektregulering, tverrfagligsamarbeid, avdekking tiltak og anonyme drøftinger, som bemerket seg som kategorier. Postholm (2011) forklarer at når jeg finner tema som kunne virke samlende og som belyser det samme fenomenet, klassifiseres det som kategorisering. Jeg kom frem til disse kategoriene ved å gjennomføre en manuell kategorisering. Det vil si,

først lagde jeg hovedkategorier, jamfør temaene som ble nevnt ovenfor. Deretter klippet jeg ut alle ytringene som kunne passe under en av kategoriene, og eliminerte de ytringene som ikke var tydelig nok. Ved å studere dataen enda engang fant jeg hovedkategoriene mine, *avdekking, foreldresamarbeid, og tiltak*, dette kalles for aksial koding, jamfør Nilssen (2012).

Etter at alle kodene og kategoriene var ordnet, bestemte jeg meg for å føre de inn på et dokument på PC-en. Tabellen var delt inn i tre kolonner; kategori, sitat og drøfting. Kategoriene var allerede satt, *avdekking, foreldresamarbeid og tiltak*. Under kolonnen sitat, kopierte jeg inn direkte, sitatene fra forskningsdeltakeren. Og under drøfting noterte jeg kort hvordan jeg kunne drøfte sitatet opp mot problemstillingen og teorien jeg hadde funnet, samt om det var noe ny litteratur som var nødvendig. Denne metoden syns jeg var oversiktlig og var til stor hjelp under analysen og når jeg skulle drøfte. På denne måten fikk jeg se hvilke tema som hadde flest uttalelser og det er var disse temaene som fikk plass i drøftingen, jamfør Dalen (2004). Det har vært vanskelig og skulle presentere hver kategori separat, når de går inn i hverandre, dette kan ses i sammenheng med den hermeneutiske spiral. Derimot var det også en nødvendighet å adskille dem for å kunne fremheve hvert funn og å gå i dybden på dem.

### **3.6 . Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet**

#### **3.6.1. Troverdighet / reliabilitet**

Thagaard (2013) påpeker at reliabilitet ofte ses i sammenheng med den påliteligheten forskningsfunnene har. Hvis forskningen kan gjennomføres av andre forskere på et senere tidspunkt, benytte seg av samme forskningsmetode, og får de samme resultatene, da er forskningen pålitelig i følge Kvale og Brinkmann (2015) og Thagaard (2013). Men det må tas hensyn til at omstendighetene, kunnskapen og eller holdningene til et tema kan endre seg slik at andre forskere får andre svar enn hva jeg fikk.

For å øke troverdigheten til forskningen har jeg vært transparent og åpen til hvordan forskerprosessen har foregått. Å gjøre forskningen transparent vil si å gi en detaljert gjengivelse av forskerprosessen og hvordan funnene har blitt analysert. Det handler om å fremstille forskerprosessen på en god måte, forteller Dalen (2004). I intervjusituasjonen dro jeg nytte av kunnskapsgjennomgangen jeg gjorde før intervjuene, der jeg studerte litteratur om omsorgssvikt, foreldresamarbeid, trygghet, tidlig innsats og annen aktuell teori. Dette gjorde meg bedre rustet for å stille oppfølgingsspørsmål og å forstå deres erfaringer bedre.

Dette kan ha påvirket svarene jeg fikk, fordi jeg viste mer om teamet for undersøkelsen i forkant. I det ene intervjuet ble vi avbrutt noen ganger, og dette hadde en negativ effekt i de tilfellene hvor det skjedde samtidig med at deltakeren svarte på et spørsmål og var inne i en refleksjon.

### **3.6.2. Bekreftbarhet / validitet**

Kvale og Brinkmann (2015) presiserer at validitet handler om å måle i hvilken grad forskningen faktisk undersøker det problemstillingen tilsier forskningen skal omhandle. Undersøkelsens validitet ses i sammenheng med i hvor stor grad mine tolkninger kan være akseptabel i forhold til problemstillingen. Det samme gjelder hvorvidt funnene gir uttrykk for den virkeligheten jeg har fått tilgang på, dette understrekes av Kvale og Brinkmann (2015). Jeg har etter beste evne vært transparent i forhold til forskerprosessen. Derimot må det tas forbehold om at siden jeg kun samtalte med deltakerne og ikke observerte dem i praksis, kan det hende de gjør ting litt annerledes. En kritisk gjennomgang av analyseprosessen redegjør for de tolkningene som jeg har lagt til grunn for de slutningene som jeg har presentert, dette styrker forskningens bekreftbarhet. I fenomenologisk tilnærming etterspørres det ikke i hvor stor grad av likhet det er mellom det som blir sagt og virkeligheten. Det er et større fokus på om andre forskere kan akseptere og validere funnene som sannsynlige og troverdige, jmfør Postholm (2010).

Min førforståelse til temaet kan ha en innvirkning på validiteten med hensyn til forskningsrapporten. Jeg har bakgrunn som førskolelærer, har deltatt på seminar om overgrep rettet mot barn, i tillegg til å ha gjort en grundig kunnskapsgjennomgang i forkant av intervjuene. Forkunnskapen kan bidra til å danne et større innblikk i forskningsfeltet. Samtlige av mine deltakere hadde 20 års erfaring fra barnehagen hver, dette bidrar til å øke validiteten, da jeg har deltakere som har et langt barnehageliv når de forteller. Jeg valgte også deltakere som jeg visste hadde erfaring med å arbeide med barn utsatt for omsorgssvikt. Hva om jeg hadde spurt deltakere som var nyutdannet? Ville de ha kommet med andre fortellinger?

### **3.6.3. Overførbarhet**

Overførbarheten avhenger av om de som leser forskningen kan kjenne seg igjen, ifølge Thagaard (2013). Overførbarhet er nødvendig hvis kunnskapen skal kunne overføres til andre. De funnene jeg har fått og min teoretiske innfallsvinkel kan være gjeldene for flere som jobber med barn og unge. De behøver ikke nødvendigvis å ha en direkte kontakt med

barnehagen eller omsorgssvikt. Foreldresamarbeid, trygghet og relasjon vil alltid være viktige referanserammer i andre jobber som involverer samvær med barn og unge (Thagaard, 2013). Når jeg illustrer funnene og argumentene mine, gir jeg den enkelte leser anledning til å ta stilling til om overførbarheten er forsvarlig. Antall deltakere i denne studien vil ikke være representativt for de resterende barnehagene i Norge, da antallet i undersøkelsen er for lavt.

### **3. 7. Ethiske refleksjoner**

Jeg har fått tilgang til deltakernes tanker og erfaringer, og det kan oppstå et tett bånd mellom deltakerne og meg. Deltakere kan gi de svarene som de tror jeg er ute etter, fremfor å si hvordan det egentlig er, dette understrekes av Postholm (2010). Jeg opplevde ikke at den gode relasjonen vi hadde, påvirket datamaterialet mitt. Deltakerne var tvert imot både kritisk til egen praksis, og opptatt av å fremheve områder hvor de opplevde at de mestret arbeidet med oppfølging av barn utsatt for omsorgssvikt godt. Etik er ikke nødvendigvis kun rettet mot bestemte handlinger, det er også hva vi sier. Forskningen må følge forskningsetiske retningslinjer, dette understrekes av Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2016.

Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (heretter NESH) understreker viktigheten av informert samtykke, som handler om at forskningen ikke skal starte før deltakeren har sagt seg villig til å delta (Thagaard, 2013). Samtidig skal deltakeren få nok kunnskap om forskningen og hva formålet er. Deltakeren har rett på å få tilgang til all informasjon som blir delt (Thagaard, 2013), og må få kunnskap om at informasjonen kun skal til det formålet studiet har (Johannesen m.fl., 2016). Forskeren skal ikke utsette deltakeren for noe skade eller belastning. Det handler om å ha respekt for medmennesker og deltakerens integritet (Thagaard, 2013). Alt dette er prinsipper jeg har vært nøye med å vurdere og ivareta i min forskning.

Jeg søkte også til samfunnsfaglig datatjenestes retningslinjer for bearbeiding av personvernopplysninger, fra nå av omtalt som NSD. Masteroppgaven er godkjent av NSD (se vedlegg).

Da intervjuene ble gjennomført var jeg bevisst på å bruke sunn fornuft og å lytte til deltakerne. Under intervjuene erfarte jeg som forsker hvordan våre ulike verdier og holdninger til enkelte temaer kom frem. Jeg har forsøkt å unngå å stille deltakerne i et dårlig



lys, jamfør Postholm (2010), og jeg har forsøkt å gi en balansert beskrivelse av saksområdet. I følge Kvale og Brinkmann (2015) er de etiske prinsippene viktigere å følge enn forskningsprosjektets målsetting.



#### **4.0. Presentasjon av funn og drøfting**

I dette kapittelet vil de mest fremtredende funnene i datamaterialet bli introdusert. Funnene drøftes opp mot den teoretiske referanserammen og det empiriske grunnlaget jamfør kapittel 2. Funn –og drøftingskapittelet vedrører en styrers og to spesialpedagogers erfaring med å avdekke omsorgssvikt, foreldresamarbeid og hvordan de tilrettelegger for de sårbare barna, som har blitt eller mistenkes å ha blitt utsatt for omsorgssvikt. Det er elementer fra barnets atferd og foreldrenes samspill som forårsaker bekymringen som gir grunnlag for å avdekke og tilrettelegge.

Funnene fra forskningsdeltakerne illustreres ved å bruke sitater fra intervjuene. Sitatene som blir benyttet anses å være betydningsfulle for å kunne besvare problemstillingen. Det er ikke alle deltakerne som hadde like mye å si til hver kategori. Det ble gjennomført en temabasert analyse og vektlagt temaer fremfor personsentrerte analyser, hvor hvem som har sagt hva står i fokus. I analysen av funnene tolket jeg temaene hvordan avdekke omsorgssvikt, foreldresamarbeid og hvilke tiltak barnehagen gjennomførte. Dette var temaer som var viktige i forståelsen av deltakernes arbeid.

Presentasjon av funnene mine er oppdelt i tre delkapitler. Dette er gjort for å belyse funnene på en mer oversiktlig måte. Det første delkapittelet starter med bekymring om at barnet utsettes for omsorgssvikt. Det andre kapittelet handler om samarbeid med foreldre og det tredje kapittelet er om innføring av tiltak og videre støtte og hjelp for barnet og familien. Det var nødvendig å dele det opp for å kunne skille dem, men likevel bes det om å se helheten og sammenhengen mellom de ulike delkapitlene. Undersøkelsen tar sikte på å forklare et fenomen som kan være et resultat av flere bakenforliggende faktorer.

#### **4.1. Hvordan avdekke omsorgssvikt?**

Barn som blir utsatt for omsorgssvikt kan få varige men. Traumebevisst omsorg styrker barnehagepersonalets rolle i tilnærmingen de har til barnets livssituasjon. Jørgensen og Steinkopf (2013) fremhever ved bruk av traumebevisst omsorg, får personalet en forståelse for hvilken betydning omsorgssvikten kan ha for videre utvikling. Det første kapittelet vil illustrere hvilke metoder barnehagen bruker for å avdekke omsorgssvikt. For å belyse denne underkategorien vil jeg ta opp funn som er knyttet opp mot trygghet, relasjon og atferd. Dette er og begreper som er å kjenne igjen under traumebevisst omsorg.

#### 4.1.1. Trygghet

Et sentralt funn som deltakerne snakket mye om var trygghet / tilknytning. Det er lett å glemme at trygghet må skapes, og det er enkelt å ta det for gitt. Trygghet er en viktig faktor for å tørre å utfolde seg. I undersøkelsen kom det frem at alle deltakerne var opptatt av å skape gode og trygge miljø, hvor barnet fikk muligheten til å utfolde seg, uten å være utrygg. Disse erfaringene dannet utgangspunktet for dette kapittelet. Personalet er i de fleste tilfeller den enkeltfaktoren som kan bidra til øke tryggheten blant usikre barn. En mulig forklaring kan være fordi barnet hadde et nært forhold til dem før omsorgssvikten startet.

Jeg spurte spesialpedagog 1, hvordan kan omsorgssvikt kan forebygges, og hun svarte:

I personalgruppen er det kjempeviktig at de er tett og nær barna, vi ser på samspill, alltid. Hvor er det barnet kjenner mest trygghet, er det noen barn som tar kontakt med voksne i de ulike situasjonene eller er det noen barn som nesten ikke tar kontakt, noen som er alene, noen som er innesluttet, eller har vi noen barn som er utagerende.  
(-spesialpedagog 1)

Det finnes mange fordeler med en personalgruppe som aktivt er i tett samspill med barna. En slik nærhet mellom barn og voksenperson kan ses i sammenheng med trygghets sirkelen og dens begreper trygg base og trygg havn (den vil bli drøftet mer siden). En trygg base forutsetter at barnet mottar trygghet, støtte og får trøst når situasjonen fremstår som utrygg (Broberg, Hagström & Broberg, 2014). Den trygge basen krever en god og nær tilknytning mellom barnet og den voksne, dette legger grunnlaget for en trygg havn. Den trygge havnen er basert på et nært og tett voksensamspill. Barnet er trygg og vet at i opprivende situasjoner er den voksne tilstede for barnet (Broberg m.fl., 2014). På en annen måte kan personalets tette samspill for noen barn virke mot sin hensikt. For de barna som har opplevd en utrygg tilknytning fra omsorgsgivere sine, kan dette fungere som en trigger. Som vi ser i sitatet over: ”... er det noen barn som tar kontakt med voksne i de ulike situasjonene eller er det noen barn som nesten ikke tar kontakt, noen som er alene, noen som er innesluttet, eller har vi noen barn som er utagerende”. Det kan hende at barnet forbinder voksne som er aktivt tilstede som en trigger, for den svikten barnet blir utsatt for hjemme og barnet blir redd. Barnet har lagt seg for vane og heller unngå de voksne, fremfor å møte dem. De erfaringene barnet har med tilknytning starter allerede i barnets første leveår forklarer Killen (2015).

En endring av atferd kan være en konsekvens av at barnet har blitt utsatt for omsorgssvikt, jamfør Eriksen og Germeten (2012). Da jeg stilte spørsmålet om et barns atferdsendring

kunne ses i sammenheng med omsorgssvikt, svarte styreren slik:” Ja, altså vi har sett atferdsutfordringer hos et barn som vi har stusset over, og uttalelser fra barnet”. Det er ikke unaturlig at et barn som har levd under utfordrende hjemmeforhold, ikke vet hvordan de skal forholde seg til omverden lengre. De får oppleve på nært hold hvordan andre mennesker utsetter andre for ting som de opplever som vonde og vanskelige. Barnet kan selv være utsatt for svikten, eller være vitne til det, uansett vil det prege barnets livssituasjon. De tilknytningserfaringene som barnet opplevde under oppveksten kan spres videre til sine barn igjen, jamfør Abrahamsen (2015). Verdien på tilknytningen kan påvirke barnet på flere måter, det kan være selvbildet barnet har til seg selv og evnen til å regulere følelsene sine (Abrahamsen, 2015). Likevel bør det poengteres at enkelte barn er resiliente på tross av at de har opplevd omsorgssvikt i løpet av barndommen (Nordanger & Braarud, 2017).

### ***Forutsigbarhet***

Deltakere fortalte at de kunne se hvilke barn som ofte lekte sammen, og om det er noen barn som ble utelatt fra leken, bare ved å gjennomføre observasjoner. Slike observasjoner er betydningsfulle i arbeidet med å avdekke omsorgssvikt. Observasjoner blir aktivt brukt i barnehagehverdagen. Det kan være et redskap for å få tilgang til verdifull kunnskap. Disse kan bidra til å bedre barnets livssituasjon og trygghet. Gjennom aktive observasjoner kan personalet gjøre seg kjent med hvilke tiltak de kan sette i gang for å skape en trygg atmosfære, noe som Bath (2008) påpeker er en nødvendighet. Synkront kunne observasjonene bli brukt som innfallsvinkel for å kvalitetssikre og for å ivareta samspillsevnen mellom barn og ansatte.

Barn som lever under omsorgssvikt, kan ha mangel på en forutsigbar hverdag. For enkelte barn kan barnehagen være den eneste formen for en balansert hverdag. Det er under slike omstendigheter barnehagens viktighet kommer frem. Det ansvar barnehagen har ovenfor barnet og å kunne påse at barnet har det trygt og godt i barnehagen. Styreren besvarte spørsmålet, hvilke funksjon tror du barnehagen har for denne sårbare gruppen, på denne måten.

I forhold til barnet tenker jeg at barnehagen er en trygg og god arena for barnet å komme til. At vi sørger for at dette barnet får den omsorgen, tryggheten og forutsigbarheten som barnet trenger og at vi voksne er varme, forutsigbare og har trygge gode rammer. (-styrer)

Med forbehold om at barnet tidligere har mottatt tilstrekkelig med omsorg, er det mulig at å leve under omsorgssvikt kan oppleves som ustabil. Omsorgssvikten kan ødelegge tilliten og tryggheten barnet hadde til den som utøvet omsorgssvikten (Søftestad & Andersen, 2014). Hvilken tilknytning barnet hadde til omsorgsgiveren kunne enten være en beskyttelse eller en risikofaktor for barnets utvikling. Det kommer an på om barnet opplevde denne tilknytningen som trygg eller utrygg (Abrahamsen, 2015). Utrygg tilknytning kan ha overføringsverdi til andre voksne. I slike situasjoner vil arbeidet omhandle å trygge barnet, og å skape et miljø hvor barnet føler seg trygt. Det er avgjørende at barnet får nye og gode opplevelser, hvor de opplever at de voksne er gode og ønsker å være snill mot barnet (Søftestad & Andersen, 2014).

Spesialpedagog 2, kunne fortelle at barn som er utrygge kan teste de voksne som en strategi. Testingen har til hensikt å se hvordan de voksne i barnehagen reagerer på en bestemt atferd og om de setter grenser til barnet. Det kan være for å sjekke hvilken måte de ansatte setter grenser, bruker de vold for å fremme budskapet? Barn lærer ved å teste grenser og å få fortalt hva som er akseptabelt. De sårbare barna har ofte en annen agenda bak denne testingen. De kan for eksempel teste de ansatte for å forsikre seg om at vedkommende er en de kan stole på, og som er der for barnet. Sitatet under kom som et resultat av en undring om hvordan spesialpedagogen opprettholder en god relasjon til barnet, selv når det viser en utagerende atferd.

Det er ved å være stødig, og å være der. At ungen vet at samme hva som skjer, så kan han/hun stole på at du er der. At du ikke går din vei, eller blir sint. Det er jo det de er redd for. Reagere du likedan som forelderen har gjort? Hva skjer med deg om jeg gjør sånn og sånn? Noen ganger kan du se på barnet at de tenker det. At de prøver og ser hvor går grensen, og hvis du er der da, så kan de stole på deg. Og da blir det ofte et godt forhold altså. Og så kan man bruke mye humor og glede og prøve å gjøre dagene god for dem. (-spesialpedagog 2)

Spesialpedagog 2 gir uttrykk for at det kan være en vanskelig situasjon for den ansatte å være i, men barnet behøver å ha en voksen som er robust og som viser omsorg til barnet. Det er en krevende prosess for alle involverte. Barn som har levd i uforutsigbare hjem, får ikke nødvendigvis erfart hva som er akseptabel oppførsel. Foreldrene har ofte hatt nok med seg selv, og har ikke klart å dekke de behovene barnet har. Spesialpedagog 2, fortalte at hun har opplevd at barnet tester grenser, men at barnet tester med utgangspunkt i å få henne til å reagere på lik måte som foreldrene gjør. Etter hvert som barnet får andre erfaringer med at

ikke alle voksne gjøre vonde handlinger mot barnet, kan barnet begynne å stole på de voksne. De ønsker å se hvordan de voksne forholder seg i ulike situasjoner.

Omsorgssvikt er mer mangfoldig enn de fire ”standard” formene for omsorgssvikt som ble presentert i litteraturgjennomgangen, jamfør kapittel 2.1. For et barn som lever med omsorgssvikt daglig, vil det være et smertefullt og omfattende fenomen, dette understrekes av Killen (2015). Når barnet velger å teste de voksne kan det tyde på at barnet er utrygg og de er redd for hvordan den voksne vil respondere på barnets atferd (Bath, 2008). Forskning viser til at barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt kan agere på ulike måter og ha behov for ulike tiltak for å håndtere situasjonen, dette presiserer Eriksen og Germeten (2012); Nordanger og Braarud (2017) og Killen (2015). Hvor lenge et barn har blitt utsatt for omsorgssvikten og hvilke omsorgssvikt det er utsatt for, vil påvirke i hvilken grad den spiller inn på barnets utvikling og dets samspillsevne med andre barn og voksne, jamfør Killen (2015). Samtidig er opplevelsen av omsorgssvikt subjektivt, og det som for noen gir alvorlige følger kan for andre barn gi færre reaksjoner og traumer. Spesialpedagog 2, opplevde en positiv effekt av å bruke humor og glede sammen med barnet. Humor kan være et viktig verktøy for å starte prosessen med å gjøre barn som har opplevd omsorgssvikt trygge i barnehagen (Søftestad & Andersen, 2014). Det kan ha en positiv effekt på tilknytningen mellom barnet og den voksne.

### ***Se barnet i hverdagen***

I enkelte tilfeller kan det være gunstig for barn som er rammet av omsorgssvikt, å være en del av en mindre lekegrupper, ifølge spesialpedagog 2. Dette kom frem da jeg spurte om hva deltakerne gjorde hvis barnet er utrygt. Spesialpedagog 2 svarte: ”Vi lager gjerne små lekegrupper. Det kan hende at vi må starte med en voksen og ett barn, og så øke om det er problemer med samspillet med dette barnet”. Barn som har vært utsatt for omsorgssvikt kan ha problemer med å stole på voksne igjen, da det ofte er de som utsetter barnet for svikten (Søftestad & Andersen, 2014). For å prøve å gjenvinne denne tilliten og tryggheten mellom barnet og voksne, kan det være positivt å inngå et samarbeid mellom barnet og en voksen, slik som spesialpedagog 2 forteller.

I utgangspunktet kan det være hensiktsmessig og kun starte med ett barn og en voksen, for å skape en trygg grunnmur dem imellom. Slik som spesialpedagog 2 fortalte, kan dette skje før barnet blir introdusert for en større lekegruppe. Flere barn vil naturligvis stille flere krav til barnets lekeferdigheter, samspillskompetanse og atferds mestring. En større lekegruppe kan

øke støynivået. Et økt støynivå kan være en trigger for barnet, kanskje er det et høyt aktivitetsnivå som utløser volden hjemme? Det er relevant at barnehageansatte har informasjon, ikke kun om omsorgssvikten, men også i hvilken situasjon den oppstod i, og hvem som utførte den (Killen, 2015; Bath, 2008). På den måten kan barnehagen avverge potensielle faresituasjoner for barnet. Ytterligere vil informasjon om hele historien kunne påvirke hvor effektive tiltakene blir.

Jeg spurte spesialpedagog 1, hvordan hun ville ha ivaretatt et barn hun var bekymret for i hverdagen. Spesialpedagog 1 svarte: ”Nei, følge opp ekstra da, være mer sammen. Kanskje ha små grupper. Vi tilrettelegger for gode rolige aktiviteter”. For et utrygt barn, kan være overveldende å være i samspill med andre barn. Gruppene kan ha bli satt sammen slik at det utsatte barnet får være på en mindre og rolig gruppe. Slik at barnet kan bli trygg nok på seg selv, og få selvtilliten som trengs for å være i samspill med andre barn igjen, og får dekt omsorgsbehovet (Kvillo, 2015). Et rolig miljø kan være en mangelvare for mange barn. Hverdagen er hektisk, og barnehagen er fylt med barn som vil utfolde seg. Spesialpedagog 1 gjenspeiler viktigheten av å tilrettelegge for gode og rolige aktiviteter.

Leken og dens betydning for et barn gir utfoldelsesmuligheter og stimuli til videre utvikling og læring til barnet, men om et barn ikke er trygt, leker det ikke (Öhman, 2012). Nordanger og Braarud (2017) forteller om betydningen av lek for å stimulere barnets reguleringskapasitet etter å ha fått traumeerfaring. Reguleringskompetanse trengs både i leken, og når barnet er i interaksjon med andre mennesker. Leken er noe barnet er trygg på og har et avslappet forhold til. På samme tidspunkt gir leken barnet ulike former for intensivitet og øker aktivitetsnivået nesten til hyperaktiviering. Utfallet av å gi barnet slike erfaringer i samspill med en trygg omsorgsgiver, øker barnets toleranse for aktivisering av traume og affekt. En følge av dette er en økning av barnets toleranse ovenfor andre mennesker. Samtidig gir leken sosial, emosjonell, motorisk og fysiologisk stimulering som kan øke barnets læringshjerne (Nordanger & Braarud (2017)).

### ***Vennskap***

Ved spørsmål om hva som var viktig for å skape trygghet for barn som alt har opplevd omsorgssvikt, svarte styreren: ”At vi sørger for at dette barnet får den omsorgen, tryggheten og forutsigbarheten som barnet trenger, og at vi voksne er varme, forutsigbare og har trygge gode rammer. Og at dette barnet har noen venner å være med”. Barn som har opplevd



omsorgssvikt får ikke nødvendigvis den stimuleringen som er nødvendig for å kunne utvikle seg på lik linje som andre barn. Det kan avhenge av hvilke form for omsorgssvikt de blir utsatt for. Barn handler ut i fra hvilke reaksjon de får fra andre barn, de speiler seg i deres reaksjon (Søftstad & Andersen, 2014). Det kan ses i sammenheng med styrerens utsagn om varme, forutsigbare og trygge rammer, hvis barnet får varierte og mange opplevelser med dette. Kan det redusere negativ atferd og fremme positive samspillmønstre. Deltakeren forteller at det er ønskelig at dette barnet skal ha venner. Barn opplever tidlig hvem de vil være venn med og hvem som oppfattes som ”snill” og ”slem”. Disse erfaringene kan sitte i lenge, og spille en rolle for fremtidige vennskap. Barn som viser en utagerende atferd kan miste venner, fordi de oppfører seg på en måte som virker truende ovenfor andre barn. Et barn som er venneløs, kan få et annet bilde av seg selv. Målet er at barnet skal fungere i en gruppe med andre barn.

#### **4.1.2. Relasjon**

Vi er i samspill med andre mennesker daglig, og får varierte erfaringer. Om disse erfaringene er gode eller dårlige påvirker hvordan vi forholder oss til andre og den gjensidige interessen vi mottar. Dette delkapittelet skal handle om hvordan barnehagen kan bruke barn - voksen relasjon til å avdekke omsorgssvikt.

Jeg spurte spesialpedagog 1, om hun trodde at i enkelte tilfeller at barnehagen var den eneste trygge arenaen til barnet. Dette ser jeg i ettertid var et ledende spørsmål. Spesialpedagog 1 svarte: ”Ja, og derfor er det så viktig at barnet har det bra her. Vi fokuserer på et godt læringsmiljø og hvis man har et dårlig læringsmiljø så vil man kanskje ikke ha de samme forutsetningene for å utvikle seg”. For enkelte barn vil barnehagen oppleves som deres fristed, en plass hvor de er trygge og barnet har en god relasjon til voksne, som de stoler på. Jeg har tidligere pekt på at en god tilknytning kan være en beskyttelsesfaktor, se kapittel 4.1.1. En god relasjon er nødvendig for barnets selvtillit, utvikling og omsorgen barnet overfører til andre (Powell, Cooper, Hoffman & Marvin, 2015). En god relasjon kan virke beskyttende for å håndtere stressfremkallende situasjoner, som barn med utrygg relasjon i større grad kan oppleve, enn trygge barn med god relasjon. Dessverre finnes det unntak for de barna som har negative erfaringer med tilknytning. En følgefeil av dette kan være at barnet velger å trekke seg unna, samt hvordan de regulerer følelsene sine (Abrahamsen, 2015). Killen (2015) konkluderte med at disse erfaringene er avgjørende for barnets videre utvikling av relasjon til andre.

Samtidig er det interessant at spesialpedagog 1 knytter det opp mot læringsmiljø. I barnehagen fokuseres det på tilrettelegging av gode og stimulerende aktiviteter som skal bidra til læring. I skolen er det mer oppmerksomhet til læring og å oppnå kompetansemålene. Sitatet kan ses opp imot at spesialpedagog 1 ser dette i et lengre perspektiv, hva hvis vansken vedvarer? Forskningen Nordahl m. fl., (2005) har gjort i forbindelse med læringsmiljø, har konkludert med at relasjonen mellom barnet og den voksne har mye å si. Konsekvensen for et barn som ikke har en god relasjon med den voksne, kan hindre utvikling og læring hos barnet.

Barn som har opplevd omsorgssvikt har en lengre vei å gå for å stole på de voksne igjen (Powell m.fl., 2015). Spesialpedagogen kjenner til barnets sterke og svake sider, for på denne måten kan de tilpasse hverdagen til barnet etter hans eller hennes behov. Hvis barnet har utfordringer med å forholde seg til den voksne, kan det påvirke ikke bare læringsmiljøet, men og konsentrasjonsevnen til barnet. Spesialpedagogen skal etter beste evne tilrettelegge for gode og stimulerende aktiviteter. Slik får barnet kjennskap til gleden et barn kan få ved å være i samspill med en voksen (Killen, 2015). På denne måten kan barnet utvikle en god relasjon til andre mennesker. Barnehagen skal arbeide forebyggende og til barnets beste, jamfør Tangen, (2012) og Bratterud og Emilsen (2013).

### ***Relasjonsskapende arbeid***

Under temaet relasjon valgte jeg å spørre deltakeren om hva spesialpedagog 2, synes er viktig for å skape en trygg relasjon til barnet. Spesialpedagog 2 svarte: ”Det å være tilstede, det å være trygg og varm, og tydelig og mild. Det tror jeg, til alle barn. Uansett hva det er. Og så må man variere dette ut i fra situasjonen”. Barn som viser tegn til en usikker relasjon, kan tenkes til at har opplevd mangel på tilknytning og en god relasjon fra sine nære omsorgsgivere. En utilfreds relasjon kan være en konsekvens av hvilken relasjon foreldrene hadde med sine foreldre (Powell m.fl., 2015; Abrahamsen, 2015). Av de grunner har barnehagepersonalet en viktig jobb med å være der for barnet, være sensitiv i forhold til hva det trenger og å ha en mild fremtoning, for å danne utgangspunkt for en god relasjon. Dette er noe spesialpedagog 2 tror alle barn har behov for, ikke bare de som har blitt utsatt for omsorgssvikt. Innen spesialpedagogikken er dette et viktig prinsipp, at mye av det som er bra for barn med spesialpedagogiske tiltak, også er bra for andre barn og bidrar til å bygge gode oppvekstmiljøer. Tilknytningen oppstår når barn- voksen er influert av en gjensidig interesse av hverandre. Relasjonen blir ofte satt opp imot tilknytningsteori. Relasjonsskapende arbeid er når den voksne og barnet har en gjengjeldt omsorg og interesse for hverandre. Når barnet

får varierte erfaringer med at den voksne faktisk ønsker å være der for barnet, får anerkjennelse og bryr seg om det, kan dette resultere i at barnet tar kontakt med vedkommende når barnet føler seg truet (Andersen, Gundelach & Rasmussen, 2009).

#### **4.1.3. Affektregulering**

En plutselig og varig atferdsendring er noe de ansatte bør ta hensyn til og reflektere over i samråd med foreldrene. Det kan forekomme at barnet opplever situasjonen hjemme som vanskelig og medbringer denne atferden til barnehagen. Selvregulering er en grunnleggende beskyttelsesfaktor for en normal utvikling (Bath, 2008). Barn som lever i vanskelige forhold, kan etter hvert miste kompetansen til å regulere seg selv.

Personalet er oppmerksomme på drastiske endringer i atferden, dette ble fremhevet av spesialpedagog 2: ”Vi ser det fort på barnet at noe ikke stemmer, da blinker varsellampene” Hvordan barnehagen velger å agere i en slik situasjon må ses i sammenheng med de to foregående underkapitlene. Hvilke trygghet barnet viser og hvordan tilknytningen mellom barnet og de voksne er. Om det viser seg at barnet oppleves som utrygt og holder seg unna de voksne og ikke ønsker å delta aktivt i samspill med dem. I tillegg til å vise en endring i atferd som kan oppleves som urovekkende, kan det være et tegn på omsorgssvikt (Søftestad & Andersen, 2014). Barnehagen kjenner barnet, de vet hvordan barnet vanligvis ville ha reagert i en lignende situasjon. Hvis barnet har en plutselig atferdsendring, kan det være et tegn på at noe foregår, og som det er verdt å finne ut av. Selv om varsellampene til personalet lyser, behøver det ikke å være dramatiske ting som forårsaker dem. Det kan i enkelte tilfeller være endringer som barnet motvillig ikke velger og godta. Som følge av at barnehagen har plikt til å melde når de er i tvil om det er omsorgssvikt, bør barnehagen som en forhåndssjekk finne ut av hvorfor barnet reagerer slik. Barnehagen bør fokusere på barnet, og ta hensyn til det barnet sier. Sammen kan de reflektere og komme til en felles forståelse for hvorfor barnet oppfører seg på den måten (Bath, 2012).

#### ***Barn – foreldresamspill kan virke oppklarende***

Barnehagepersonalet kan etter hvert som de får erfaring med omsorgssvikt lettere se tegn som kan indikere at barnet blir utsatt for omsorgssvikt. Det er lett å vinkle atferdsendring kun mot barnet, men barnet er en del av en større helhet. Derfor ønsker jeg å se dette opp imot foreldrenes atferdsmønster. Hvilke væremåte barnet har, kan være en konsekvens av hvordan foreldre – barn samspillet er. Jeg valgte derfor å spørre styreren, om hun hadde lagt merke til

en type endring i atferden hos foreldrene som kunne vekke en bekymring. Styre svarte: ”Ja, ja. Det er jo samspill med barnet i garderoben, er kanskje det viktigste. At du ser foreldrene i samspill med barnet, hvordan foreldrene responderer på det barnet sier eller gjør da”. På hvilken måte foreldrene responderer til barnets samspill kan gi personalet viktig informasjon som og kan virke oppklarende i forhold til deres bekymring til barnets atferdsendring. Styre fortalte at det kan forstås ut fra hvordan både barnet og foreldrene tilnærmer seg hverandre i garderobesituasjonen. Hvilke reaksjon gir barnet uttrykk for? Hvordan responderer foreldrene til det barnet sier? Er det noe i spillet mellom barnet og foreldrene, som kan virke oppskakende? Hvis spillet mellom barn – foreldre er bekymringsfullt, hvordan velger barnehagen å forholde seg til det?

Abrahamsen (2015) påpeker at ved omsorgssvikt vil det være et fravær på følelsesmessig tilgjengelighet fra foreldrenes side. Dette kan støttes opp under det styre fortalte om utvikling av atferdsvansker for barn som lever under en sårbar og utsatt livssituasjon. Styre: ”Hvert fall så er det ofte atferdsvansker hos disse barna her. Det er ikke noe jeg har lagt noe greier på, men det er ikke usannsynlig heller at har du hatt en, eller lever du i, en vanskelig relasjon med foreldre så slår det ut på atferd”. Samtlige deltakere antydte at det var en gjengs oppfatning at barn som blir utsatt for omsorgssvikt, utvikler en utagerende atferd. Eriksen og Germeten (2012) støtter ytringen til deltakeren min, en aggressiv tilnærming til andre mennesker kan i noen tilfeller oppstå hos barn som har vært eller utsettes for omsorgssvikt. Barnet opplever en situasjon som følelsesmessig er utfordrende, og kan vekke følelser som svik, redsel, frykt og skam over det barnet blir utsatt for. Det er ikke uvanlig at barnet som en konsekvens av traumatiske hendelsene endrer væremåte. Et fravær av følelsesmessig tilgjengelighet kan i enkelte tilfeller, påvirke barnets selvoppfatning å gi det en opplevelse av at *ingen* bryr seg om det. Dette kan i noen tilfeller gi negativ utvikling som på lang sikt kan medføre at barnet rekrutteres til belastede miljø (Bratterud & Emilsen, 2013). Samtidig er det viktig å understreke at slett ikke alle barn som opplever omsorgssvikt får utagerende atferd eller rekrutteres til uheldige miljøer på sikt.

Kvelling (2015) og Broberg m.fl., (2014) påpeker at barn som selv har blitt utsatt for omsorgssvikt i større grad kan videreutvikle, og overføre den samme omsorgssvikten til sine egne barn. I denne sammenhengen er det viktig for spesialpedagogen å arbeide forebyggende i et langtidsperspektiv. Spesialpedagogens mandat består av å forebygge og avverge kommende negativ utvikling hos barnet (Tangen, 2012). Drugli (2015) påpeker at mange av

de vanskene et barn sliter med, begynner tidlig i barndommen. Det vil si at de trygge og gode voksenrelasjonene et barn har, kan avhjelpe barnets utfordringer. Samtidig som at det er viktig å komme inn tidlig i utfordringen. Det stedfester betydningen av spesialpedagogens kompetanse i samråd med foreldrenes erfaring, for å bidra til en reduisering av vansken (Bath, 2008).

### ***Omsorgssvikt***

Jeg ønsket å utfordre deltakerne mine til å tenke tilbake til tidligere erfaringer med omsorgssvikt. Om det var noen kjennetegn eller en endring ved barnets atferd i de tilfellene hvor barnet hadde blitt utsatt for omsorgssvikt. Spesialpedagogen fortalte dette:

Og noen trenger du ikke å se det før det har gått en stund. Om de åpner seg veldig, at de blir veldig utilpass, eller lukket, lukter, tisser seg ut, dårlig matlyst, dårlig allmenntilstand, trøtt og sliten. De kan bli sint. De blir veldig pågående, veldig klamrende, de kan bli sånn litt helt oppi ansiktet, de kan bli veldig tøff. Egentlig er de fryktelig sårbar, men de trekker seg kanskje litt unna. (-Spesialpedagog 1).

Det er ikke ensartet betydning at barn som opplever omsorgssvikt utagerer på en voldsom måte. Hvilke form for omsorgssvikt de har blitt utsatt for, kan ha en innvirkning på hvordan de responderer til disse traumatiske hendelsene. I sitatet ovenfor kan det for eksempel hende barnet har vært utsatt for vanskjøtsel. Denne formen for mangel kan kjennetegnes av at barnet ikke får sine kognitive, emosjonelle eller sosiale behov dekket (Killen, 2015). Ytre vanskjøtsel er slik som deltakeren ovenfor henviste til, barnet er trøtt og sliten når det kommer til barnehagen, de har ikke rene klær, og de kan lukte (Killen, 2015). Det kan tolkes at denne formen for omsorgssvikt er mest synlig fordi den kan observerbar for andre individer. På en annen side kan enkelte barn, ønske å få minst mulig oppmerksomhet og kontakt fra de voksne i barnehagen. Barn som er utrygge kan oppleves som usikre i enkelte situasjoner. Endring av barnets atferd kan synliggjøre at barnet blir utsatt for omsorgssvikt, og en slik endring bør følges nøye med. Om det for eksempel kun er et engangstilfelle, eller om det er en endring som foregår hyppig og over tid.

Alternativt kan følgende sitat bli brukt for å belyse hvordan omsorgssvikten først kan oppdages. Styrer fortalte: "Og det med skitne klær og sånn. Jeg vet ikke. Bare skitne klær, det må være mer enn det. Det med renslighet. Det jeg syns er møkkete, syns kanskje ikke andre er? Det er vanskelig". Det er i og for seg ikke en årsak nok for å melde om omsorgssvikt til barnevernet. Som styreren selv fortalte er omsorgssvikt mer mangfoldig enn kun skitne klær. Killen (2015) fremhever at det kan forekomme situasjoner hvor barnet ikke får tilstrekkelig

oppmerksomhet fra foreldrene. I de fleste tilfeller foreligge en sterkere grunn til bekymring om foreldrene ikke er like tilgjengelige ovenfor barnet, enn om barnet kommer med de samme klærne, jamfør Killen (2015). Skitne klær er ikke alene nok til å sende en bekymring til barnevernet, men om det gjentar seg og det blir et mønster, kan det være betenkningsverdig. Helheten av endringer, atferd og foreldresamarbeid kan vekke en bekymring hos barnehagepersonalet. Skitne klær kan være et utgangspunkt for å kunne observere mer rundt helheten. Hvordan har barnet hatt det i det siste, har barnet fått nok mat, hvordan er barnets matlyst, og hvor tilgjengelige er foreldrene? Det forekommer ulik grad av renslighet blant foreldrene og dette trenger ikke være negativt, men det kan likevel være betenkningsverdig. Styreren forteller at det er vanskelig og subjektivt hva en person ser på som møkkete. Det kan nok flere si seg enige i. Men betyr det at dette ikke er noe personalet skal tenke mer over?

For noen barn kan det være her svikten starter. Slike små hendelser, hvor foreldrene som har vært påpasselige og sett til at barna har rene klær, plutselig begynner å dukke opp i skitne klær. Hva er en årsaken til dette? For eksempel kan det være ytre faktorer, som Killen (2015) nevner kan spille en rolle, for eksempel i forbindelse med at foreldrene har mistet jobben. Eller kanskje barnet blir utsatt for omsorgssvikt? Det er derfor det er viktig at personalet er årvåkent og legger merke til disse ”små hendelsene” eller små endringene som kan eskalere seg til å bli noe større. Personalet har fokus på tidlig innsats og det å komme inn på et tidlig tidspunkt i prosessen for å avverge potensielle utviklingsmuligheter (Tangen, 2012).

#### **4.2. Foreldresamarbeid og foreldreveiledning**

For enkelte foreldre er det mer krevende å gjennomføre oppdrageransvaret sitt enn for andre. Dette kan det være flere bakenforliggende årsaker til. Foreldrene kan selv ha opplevd en traumatisk barndom, som påvirker deres oppdragelsesevne. Disse utfordringene kan ses i sammenheng med at de periodevis utsetter barnet sitt for utilstrekkelig med omsorg. Forskning viser til et godt og velfungerende samarbeid mellom barnehage og hjem påvirker barnet i positiv retning (Glaser, 2013; Drugli, 2014). I forståelse med hjemmet erkjenner barnehagen de utfordringene foreldrene står ovenfor i oppdrageransvaret. Foreldreveiledning er et tilbud som blir tilbudt alle foreldre. Utgangspunktet for veiledningen er et reduksjonistisk syn. Hensikten er å styrke foreldrenes valgmuligheter og å redusere bruk av omsorgssvikt, vold og misbruk som avstraffelsesmetode. I sammenheng med st. Meld 41

*kvalitet i barnehagen* (2008- 2009), vises det til at mennesker er samfunnets viktigste ressurs. Dette kan forstås med et økt fokus på barnets oppvekst og utdanning er nødvendig for å få overlevelsesdyktige mennesker.

I dette kapittelet skal det kastes lys over hvilke funksjon foreldresamarbeidet og foreldreveiledningen har for barn som blir utsatt for omsorgssvikt. Det skal ses på hvordan disse to funksjonene kan være til hjelp for å forebygge videre negativ problematferd, både hos barn og foreldrene. I følge rammeplanen (2017): ” Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.” (Barnehageloven § 1, Formål).

#### **4.2.1. Foreldresamarbeid**

Foreldre og barnehagen er i et avhengighetsforhold til hverandre. For at den andre part skal kunne gjøre en god jobb med barnet, er det en nødvendighet å kommunisere med hverandre (Drugli, 2014). Funnene er knyttet til intervjudeltakernes erfaringer. Flere av svarene beskrev betydningen av foreldresamarbeidet. Deltakerne poengterte viktigheten av å vedkjenne foreldrenes kjennskap til barnet. Det er de som kjenner det best. Under forskningen kom det frem at en av oppgavene til barnehagen er å trygge foreldrene på lik linje som de gjør med barna. De trenger å føle at de mestrer foreldrerollen. Det kan være utfordrende for mange, og da er det spesielt viktig å møte disse foreldrene med forståelse.

Jeg spurte spesialpedagog 1, hvordan samarbeidet med foreldrene var? Hun svarte: ”Det har vi stort fokus på. Det er foreldrene sine barn, og det er foreldrene som kjenner dem best. Og det er kjempeviktig at vi har et tett og nært samarbeid med dem”. Sitatet henviste til barnehagens oppmerksomhet mot foreldresamarbeidet og hvilke betydning et godt samarbeid gir. Norske barn tilbringer mye tid i barnehagen, og desto viktigere er det at det er en viss sammenheng mellom de to arenaene. I en lengre periode består livet til små barn av hjemmet og barnehagen, disse to utgjør tilsammen hverdagen deres (Glaser, 2013; Drugli, 2014). En god sammenheng kan trygge barnet i større grad. Drugli (2014) fremhever hvilke samarbeid mellom barnehagen og hjemmet som vil spille inn på barnets atferd og barnets utviklingsmuligheter. Uavhengig av om barnet tilbringer mye tid i barnehagen, er det viktig å fremheve at det er foreldrene som kjenner barnet best, ifølge Eriksen og Halkier (2012). Et personalet som har en felles forståelse om dette, kan bidra til et bedre samarbeid med

foreldrene. Slik som Eriksen og Halkier (2012) forteller, så kan både styrer og spesialpedagog kan vite mer om barnet, men det er foreldrene sitt barn.

I de kommende sitatene fortalte spesialpedagog 1, hvordan de samarbeider med foreldrene som har utøvet omsorgssvikt.

Foreldresamarbeid er vi opptatt av. Og det å skape et godt og tett samarbeid med dem, og det er jo en bit av det. Og skal man fortsette å jobbe med de som har utøvet omsorgssvikt, men ønsker å endre seg så må man jo å jobbe med det. Er det vi som har vært meldere så vil det jo være noe der som vi må jobbe med for å skape et godt samarbeid igjen. For å få de til å forstå at dette var til det beste for barnet, og ikke for å henge ut de. Og hvis foreldrene forstår det at vi ønsker å endre deres praksis for å få til å få en god omsorg. (-Spesialpedagog 1)

Et samarbeid kjennetegnes ved at det faktisk er noe å samarbeide om (Grythe & Midtsundstad, 2005). Både barnehagen og hjem ønsker det som er til det beste for barnet, samt å tilrettelegge for videre utvikling. Et godt samarbeid karakteriseres ved det er en god dialog mellom hjem og barnehage, en god informasjonsflyt og at foreldrenes medbestemmelsesrett er ivaretatt (Glaser, 2013). Det er barnehagen som er ansvarlig for at det blir dannet et samarbeid med hjemmet, dette understrekes av Drugli (2014). I saker som innebærer omsorgssvikt, kan det i enkelte tilfeller være vanskelig å reetablere det forholdet som barnehagen engang hadde til foreldrene. Det kan forekomme situasjoner hvor barnehage og hjem ikke alltid er like enige. De har ikke alltid det samme synet på hvordan ting skal gjøres, det understrekes av Grythe og Midtsundstad (2005). Derimot i de tilfeller av omsorgssvikt hvor barnet fremdeles bor med foreldrene, og det er barnehagen som har meldt fra om omsorgssvikt. Vil samarbeidet handle om å få foreldrene til å forstå at barnehagen også vil det beste for barnet. Personalet må i oppstarten av samarbeidet reetablere relasjonen og bygge opp tilliten som har forsvunnet.

Det samme spørsmålet ble spurt her, styrer: ” Vi er opptatte av å trygge foreldrene, og gir dem kreditten når de mestrer det. For de har ofte en lav mestringsfølelse som foreldre vil jeg si ”.

Samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet vil være preget av hvilken relasjon som eksisterer. Foreldrene har like stort behov for å oppleve å bli sett og hørt som barnet har i hverdagen. Enkelte foreldre har med seg ekstra bagasje fra sin egen barndom, de kan og ha blitt utsatt for omsorgssvikt av sine foreldre. Slike foreldrene kan kjennetegnes ved lav selvtillit og virke usikker i foreldrerollen. Samarbeidet mellom hjem og barnehage bygger på



forståelse. Det handler om å respektere og anerkjenne den jobben den andre part legger ned, samt å dele de erfaringer, undringer og utfordringer som kan oppstå (Glaser, 2013).

### ***Forståelse***

Styreren fortalte om hvilke holdning hun mente kunne være formålstjenlige under foreldresamarbeid. Styrer:” Være ordentlig, trygge dem og vise at du har omsorg til det. At du ikke er ute etter å ta dem, men å være der for dem”. Å uttrykke dette kan være viktig uansett hvilke samarbeid det er snakk om. I ethvert samarbeid er nøkkelordet å være medmenneskelig ovenfor den andre part. Det handler om å være tydelig i hvilke krav som stilles, men samtidig ha rom og forståelse for at det kan være krevende å oppfylle alle krav som stilles (Kinge, 2016). Grythe og Midtsundstad (2005) fremhever at samarbeidet barnehagen har med hjemmet ikke er en metode. Det er et verktøy for å legge til rette for barnets trivsel og mulighet for læring.

Er det slik at samfunnet for mye press og forventninger på dagens foreldre? Enkelte foreldre kan bukke under for presset og har derfor behov for å inngå et tettere samarbeid med barnehagen. Jeg spurte om hva spesialpedagogen fokuserte på under disse foreldremøtene, spesialpedagog 2 svarte:” Ha mye varme i møte med barn og foreldre som strever. Det er stor takhøyde og målet er ikke å være perfekt. Må både være raus og tydelig at man viser at de bryr seg”. Barnehagen er i en unik rolle til å kunne hjelpe familier. Familien er ikke like privat som den engang var, og barnehagen får mer innsyn i deres bakgrunn og deres oppdragerferdigheter (Glaser, 2013). Kan det økte fokuset på å være den ”perfekte” familien, påvirke oppdragerferdigheten? Det stilles visse forventninger til hvordan dagens foreldre skal forholde seg, blant annet hvor aktiv en barnefamilie skal være. Kan det tenkes til at dette presset og forventningene i tillegg til å være gode foreldre er nok ? Et slikt press og forventninger i tillegg til det å være en god mor og far, kan for mange foreldre være ødeleggende for deres foreldreskap. Det kan tolkes til at enkelte foreldre allerede sliter. Og at presset med å være perfekt gjør det verre for de som allerede kjemper mot presset. Kanskje er det under stressede situasjoner omsorgsgiverne tyr til omsorgssvikt? Dette kan synliggjøre den viktige jobben barnehagepersonalet har med å veilede og trygge foreldrene, og å bekrefte at den jobben de gjør, er god nok slik som spesialpedagog 2 nevner.

#### **4.2.2. Foreldreveiledning**

En metode barnehagen bruker for å forebygge omsorgssvikt, er foreldreveiledning. Den har til hensikt å endre synet foreldrene har til barnet sitt, og bedre samspillet dem imellom.

Foreldrene kan ha behov for å få innspill på hvilke syn de skal ha på barnet og hvilke behov de har. Spesialpedagog 2, kunne fortelle hvor effektivt foreldreveiledningen var blant foreldrene, spesialpedagog 2: ”Vi har grupper hvert år. Dette er noe som blir tilbudt til alle foreldre”. Det blir også bekreftet av Glaser (2013), at ICDP er den veiledningsformen som blir mest brukt i norske barnehager. Det kom frem av spesialpedagog 2, at de har holdt på lenge med denne metoden, i nærmere ti år, kunne hun fortelle.

Foreldreveiledning kan ses som en beskyttelsesfaktor for å forhindre omsorgssvikt, når det er noe som blir tilbudt alle foreldre. Når samtlige familier får tilbudet, kan det i større grad oppfattes som et lavterskeltilbud og terskelen for å be om hjelp, reduseres og sjansen for å få støtte er større. Fremfor å kun tilby dette til foreldre som er i risikozonen. Dette kan ses opp imot at det er et forebyggende tiltak som barnehagen fremmer. Glaser (2013) sin forskning viser til en økt endring i atferd og holdninger til omsorgsgiver etter deltakelse av veiledningsprogrammet. Det kan og tenkes til at det har en positiv effekt på å dysse ned tidligere fordommer, mot foreldre som mottar veiledning fra barnehagen.

For å få deltakeren sitt perspektiv på foreldreveiledningen, spurte jeg henne om hvordan denne metoden kunne ses i sammenheng med omsorgssvikt. Spesialpedagog 2: ”Det handler om å være sensitiv i forhold til barnets behov. Jeg vil si det handler mye om omsorg, det å gi god omsorg. At de ser litt hva de trenger, og hva de ønsket å samtale om og felles fokus på”. Målet med foreldreveiledning er å bli bevisst på barnets behov, og å være sensitiv i forhold til hva barnet trenger. En endring i atferden som foreldrene viser, i samspillet med barnet kan ha en positiv effekt på barnets videre utvikling (Glaser, 2013). Det er flere fordeler ved å gi god omsorg til barnet, og det kan påvirke barnet gjennom hele livet. Omsorgssvikten et barn utsettes for behøver ikke å være langvarig, den kan foregå i en kort periode i barndommen (Killen, 2015). Det kan tenkes til at en av grunnene til at omsorgssvikten har en kort varighet er på grunn av at foreldrene mottar veiledning. Barnehagen kan redefinerer foreldrenes syn på barnet, lek, læring og behovene til barnet. På sikt får foreldrene kunnskap om hvordan de kan støtte og stimulere barnet på en god måte. Derimot vil det også avhenge av hvilken form for omsorgssvikt barnet har blitt utsatt for, dette blir fortalt i sitatet:

Dreier det seg om stressa foreldre som slår barnet, da har vi økt sensitiviteten til den forelderen. Da vil det forholdet kunne repareres, selv om det er et brudd i tilliten mellom foreldre – barn. Det er likevel noe man kan fikse, og det er det jo mye som er. Men om man kommer opp mot seksuelle misbruk som grov omsorgssvikt. Så vil det være store vansker både i forhold til det fysiske og i forhold til traumer og vansker som ungen drar med seg videre i livet. (-Spesialpedagog 2).

Spesialpedagog 2 forteller at det har mye å si om hvilke type omsorgssvikt barnet blir utsatt for, og i hvilken grad det kan rettes opp i. Tilliten mellom et barn og foreldre er noe som kan ordnes til en viss grad, alt avhenger av hvilke omfang av svikt det er snakk om. Er det grovere former for omsorgssvikt, vil ikke dette nødvendigvis kunne repareres med veiledningen. Barn som har blitt utsatt for en større belastning som for eksempel seksuelle overgrep, kan respondere med å se på alle voksne som en trussel, jamfør Søftestad og Andersen (2014). Seksuelle overgrep er et brudd på barnets integritet. Det er ikke umulig å tenke seg til at tillitsforholdet mellom barnet og foreldrene vil bli brutt. I følge Killen (2015) blir barn som utsettes for seksuelle overgrep, også ofte utsatt for andre former for omsorgssvikt. Derfor kan det i større grad vises til at disse barna får en traume i etterkant av omsorgssvikten.

Det blir regelmessig snakket om at enkelttraumer og komplekse traumer kan forekomme i etterkant av omsorgssvikt. Traume er noe som kan skje når barnet opplever noe som er svært overveldende eller krenkende. Enkelttraume er noe som skjer en gang, dette kan være ulykke, vold eller tortur. Komplekse traumer skjer når barnet gjentakende blir utsatt for grov omsorgssvikt og vold (Søftestad & Andersen, 2014). I følge Killen (2015), Nordanger og Braarud (2017) og Emilsen og Bratterud (2013), kan barn oppleve ulike utfordringer i etterkant av omsorgssvikten. Konsekvensene kan for eksempel være, utfordringer med affektregulering, oppfattes som utrygg, relasjons- og konsentrasjonsvansker, Forskning som er blitt gjennomført i senere tid viser at posttraumatisk stress kan oppstå som et utfall av komplekse traumer (Killen, 2012; Killen, 2015).

I foreldreveiledningen blir foreldrene i større grad bevisst på hvordan deres egen barndom var. Hvert individ har ulike forutsetninger og erfaringer som de tar med seg inn i forelderrollen. Foreldreveiledningen tar sikte på å øke foreldrenes forståelse på hvordan deres barndom opplevdes. Dette ble bekreftet av Spesialpedagog 2, som fortalte: ”Og at foreldre får følelse av hvordan de kanskje hadde det, og kanskje henter opp det igjen da de var barn. Og hva de ville ha ønsket mer av i sin barndom, som de kanskje har glemt. Å få i gang den tankegangen igjen”.

Kvello (2015) påpeker at foreldre som har blitt utsatt for omsorgssvikt lettere kan overføre dette til sine barn. For disse foreldrene er dette svaret på hvordan en barndom skal være. Barnet skal påføres den samme smerten som de opplevde, for mange er det dette de tror er vanlig. Foreldre som har hatt en trøblete barndom selv, kan ha problemer med å se at barnet har behov for mer, enn hva som blir dekket. Powell, m.fl., (2015) fremhever at foreldrene kan ha de beste intensjonene, men de behersker ikke å dekke behovene. Foreldreveiledningen gir hjemmet og barnehagen en god mulighet til å samtale om vanskelige tema, for å forhindre at en slik holdning og væremåte skal få en overføringsverdi på deres barn igjen.

### ***Bevisstgjøring***

Veiledningen fokuserer på å se barnet, og å lytte til dets behov. ICDP skal øke foreldrenes engasjement til barnet, og vise nye måter å oppdra barnet på (Glaser, 2013). Personalet reflekterer i samråd med foreldrene hva god barndom er, hvordan de kan være gode foreldre og å se om det finnes andre alternativer enn å utøve vold. Dette er noe spesialpedagog 2, fortalte: ”Foreldre skal bli mer sensitive på barnets behov. Når du sier eller gjør noe som er vondt for barnet, trenger du ikke å slå. Det kan være andre måter”. Under veiledningen handlet det om å gjøre foreldrene bevisst på hva som er lov, og på hvilken måte de kan sette grenser for barnet. Det kan være å sette grenser som foreldrene selv aldri har opplevd.

Spesialpedagog 2 fortalte videre:

Det starter med å redefinere synet på barnet kan du si. Altså å være glad i barnet og vis det. Det er åtte temaer. Det siste temaet er hvordan du kan sette grenser på en god måte, ikke hvordan du nødvendigvis brøler. Men at det går an å finne måter som fungerer kanskje enda bedre. (-Spesialpedagog 2).

Metoden har en intensjon om å forebygge vold og atferd som oppleves som bekymringsfulle ovenfor barnet. Veiledningen ønsker å bedre interaksjonen mellom barn og voksne (Glaser, 2013). På denne måten kan foreldreveiledningen ses opp imot sekundær –og tertiærforebygging. Sekundærforebygging i den grad at det er ønskelig å forhindre at de foreldrene som er i risikosonen, ikke skal gi sine barn utilstrekkelig med omsorg, jamfør Bratterud og Emilsen (2013) og Tangen (2012). Tertiærforebygging har til hensikt å fokusere på de familier som har identifiserte utfordringer eller observerbare problemer. Formålet med forebyggingen er å avverge eller redusere at problemet får forplante seg videre eller at det blir til grovere former for omsorgssvikt (Tangen, 2012). Det har også et økonomisk synspunkt. Det er ikke umulig å tenke seg til at de barna som henvender seg til kriminalitet eller rusmiljø,

kan bli en belastning for samfunnet, jamfør Glaser (2013). Ettersom foreldreveiledningen handler om å ta bevisste og gjennomtenkte valg, har metoden fått kritikk fra Bourdieu. Han er kritisk til hvor gjennomtenkte valg foreldrene skal ta. Er ikke et kjennetegn ved å være foreldre at de skal være spontan og gjøre intuitive handlinger? Kan det forsvinne om alle handlingene skal være gjennomtenkt og reflektert i forkant? Utgangspunktet for foreldreveiledningen er å avverge vold og andre bekymringsfulle handlinger. Hensikten er å fremme samarbeid mellom hjem og barnehage (Glaser, 2013).

### **4.3. Barnesamtalen, trygghetssirkelen og spesialpedagogens blikk**

Spekulasjonene har vært til stede, bekymringen for at det er noe som ikke stemmer har blitt bekreftet. Barnet har blitt utsatt for utilstrekkelig omsorg på hjemmebane. Hverdagen for barnet kan ha bestått av omsorgssvikt, vold, fysisk – og psykisk sjikane, jamfør Kinge, (2016); Powell m.fl., (2015). Funn fra forskningen viser til en endring i barnets atferd, til tider har barnet blitt oppfattet som frustrert, sint og lei seg. I andre tilfeller har barnet vært passivt og ønsket å være foruten kontakt med andre mennesker. Barnehagen har startet iverksettingen av hjelpetiltak. Barnesamtale og trygghetssirkelen gir barnet rom og mulighet for å snakke med en nær og trygg voksen, som barnet føler gir dekning for dets utrygghet. Spesialpedagogen er i en enestående posisjon for å tilrettelegge for at barnet blir sett og tatt på alvor. Endring skaper endring, og det er i interaksjon med andre, vi får innsikt i barnets utfordringer. Det kan bidra til å gi de sårbare barna et godt verktøy for hvordan de skal beherske utfordringer i livet.

I dette kapittelet skal det ses på hvilke tiltak barnehagen iverksetter etter at det har blitt bekreftet at barnet har blitt eller blir utsatt for omsorgssvikt. Barnesamtalen og trygghetssirkelen som blir presentert, kan og bli brukt i arbeidet for å avdekke omsorgssvikt. Derimot har jeg valgt å se det i sammenheng med de tiltak barnehagene gjennomfører. Ettersom denne forskningen er en del av en master innenfor spesialpedagogikk, vil jeg til slutt drøfte spesialpedagogens rolle i forhold til tidlig innsats og forebygging.

#### **4.3.1. Barnesamtalen**

Barnesamtalen er et verktøy som er direkte rettet mot barnets behov, og gir barnet mulighet til å fortelle om små og store hendelser som foregår i hverdagen til barnet. Kinge (2016) forteller at barnesamtalen har til hensikt å snakke med barnet, og dialogen kjennetegnes ved at barnet skal føle seg sett og hørt. Noen av de sentrale funnene som kom frem fra intervjuene, var på

hvilken måte de arbeidet med barnesamtalen. Deltakerne kunne fortelle at de så barnesamtalen opp imot å arbeide med temaet ”kroppen vår”. Og hvordan det å bevisstgjøre barn på at det er deres kropp, kunne være en faktor for å forebygge overgrep.

Ett av de spørsmålene jeg hadde satt meg før forskningen startet var hvilke konkrete tiltak barnehagen igangsatte i saker med omsorgssvikt. Styreren fortalte: ”Ja, barnesamtaler har vi hatt fokus på hvert år, og det jobbes det med i barnehagen nå også”. Basert på undersøkelsen, har barnehagene fått et større fokus på barnesamtalen og dens bruksområde. Den legger til grunn for at barnet er kompetent nok til å fortelle om sine følelser, tanker og erfaringer (UNICEF, 1989). Barnets stemme blir i større grad hørt i norske barnehager, men barnesamtalen som metode handler om å ta tak i temaer som barn syns er viktige. Eller som de ansatte syns det er viktig å få høre barnets synspunkter om, jamfør Kinge (2016). Spesialpedagog 1, sier: ” Vi jobber mye med kroppen vår og det å vite at jeg bestemmer over min egen kropp og at jeg kan si ifra når det er noe jeg ikke syns er greit”. Et slikt tema er viktig ikke bare for barnets del, men det kan også ha en forebyggende effekt. Barnet vet at det er deres kropp og de bestemmer over den. Men når barnet får samtale om dette, blir de og mer bevisst på hvor grensen går, og det kan hende at barnet i større grad ønsker å si ifra til en annen voksen.

### ***Barnet skal få fortelle***

Barnesamtalen bygger på at samtalen kan foregå i planlagte og impulsive sekvenser, spesialpedagog 1 fortalte:” Ja, og det kan være i en samlingsstund, overgangssituasjon, i en påkledningssituasjon, leksituasjon hvor det kan oppstå uttrykk som det er ønskelig å snakke noe mer om. For å hjelpe ungen”. Samtalen foregår ofte impulsivt, da det er barnet som kommer inn på et tema og den voksne lytter. Den dialogiske samtalen krever at den voksne har en tilnærming som er anerkjennende, lyttende og fleksibel i forhold til hvilke temaer som blir tatt opp (Gamst, 2011). Metoden handler om at barnet skal få snakke om et tema som er vanskelig eller noe barnet undrer på. Den voksnes rolle kjennetegnes ved å være tilstede for barnet. Samtalen beskrives av at den voksne ikke skal drive med utspørring av barnet, men oppfordrer barnet til å fortelle av seg selv. Barnesamtalen skjer fordi barnet føler en viss tillit, trygghet og har et ønske om å fortelle sin fortelling, dette understrekes av Gamst (2011) og Kinge (2016).

Barnesamtalen gir ansatte mulighet til benytte seg av andre aktiviteter som en igangsetter, for eksempel slik som styrer forteller: ”Vi har brukt en del tegning ja. Det kan brukes i en barnesamtale. Da kan det komme frem at pappa gjør sånt og at mamma slår.” Det finnes flere fremgangsmåter for at barnet skal få muligheten til å fortelle. Enkelte barn kan klare å uttrykke seg bedre ved hjelp av tegningen, fremfor å snakke. Det kan være flere årsaker til dette. Det kan være greit å benytte seg av tegning, da dette er en aktivitet barn flest liker, og tegning er utgangspunktet for masse prat (Bratterud & Emilsen, 2013). Når barnet forteller om sine erfaringer bør den voksne være lydhør ovenfor barnet. Barnehagepersonalet kan få tilgang til mye informasjon som de ellers ikke ville ha fått kjennskap til (Bratterud & Emilsen, 2013). Hvilke holdning og væremåte personalet har når barnet forteller, har mye å si for om barnet tør å åpne seg igjen, ved en senere anledning, dette understrekes av Kinge (2016). Barnet behøver å få bekreftelse på at det ikke er deres feil (Bratterud & Emilsen, 2013). Kinge (2016) fremhever at dette ikke er en tid for å diskutere barnets skyld i omsorgssvikten.

### ***Barn er lojale***

I de samtaleene hvor personalet får informasjon slik som i sitatet ovenfor, ”... at pappa gjør slikt og mamma slår”, må de ansatte reagere raskt å se denne informasjonen opp mot annet bevis, som kan bygge opp under det barnet fortalte. I de tilfeller hvor det ikke er noe tvil om hva som har foregått, må barnehagen ta kontakt med noen andre, barnevernet fremfor foreldrene. Det er ikke barnehagen, men politiet som skal samle bevis. Barnehagen skal kun melde dersom de har grunn til å tro at barn utsettes for omsorgssvikt. Dette for å forhindre at barnet opplever å bli utsatt for vold av foreldrene når de kommer hjem, som et resultat av at de snakket med de ansatte i barnehagen (Bratterud & Emilsen, 2013). Spesialpedagog 2, utdyper videre: ” Men barna er ganske smarte. De er veldig lojale mot foreldrene sine, og det kan ta lang tid før de åpner seg”. Hvis det tar lang tid før barnet åpner seg, og ingen ansatte har sett tegn til misbruk, kan det hende at barnet utsettes for omsorgssvikt i en lengre periode.

Barnesamtalen er en metode for å avdekke omsorgssvikt (Kinge, 2016). Samtidig som det er et hjelpemiddel for å få barn som har vært utsatt for omsorgssvikt, vold, eller overgrep (Kinge, 2016). Barn er lojale mot sine foreldre, og terskelen for å si ifra til andre voksne at de ikke har det bra er høy. For å få innsikt til denne typen informasjon må barnet få oppleve å snakke fritt, uten at det skal tvinges til å fortelle mer (Kinge, 2016). Da kan barnet kommet i en konfliktsituasjon med seg selv. Har jeg sagt for mye nå, hva vil skje med foreldrene mine nå ? Barnesamtalen kjennetegnes ved at barnet blir sett, respektert og hørt og ikke minst,

barnet blir trodd. Utfallet ved å ha en negativ erfaring med å fortelle sin fortelling, kan være at omsorgssvikten ikke blir avdekt. Barnet holder tyst om sine hendelser og barnehagen lever i uvitenhet, kan være et resultat.

#### **4.3.2. Trygghetssirkelen**

Det blir hevdet at et barn ikke leker så lenge det ikke føler seg trygt (Öhman, 2012). Slik Öhman (2012) forteller, kan det forstås med hva tilfellet kan være, om barnet ikke føler en viss trygghet ovenfor sine egne omsorgsgivere. Det kan tolkes dit hen at uten en trygg ramme, vil barnet handle ut ifra en intensjon om å være usikker til omverden.

Jeg stilte styreeren spørsmål om hva hun tror er årsaken til at disse barna oppleves som utrygg. Styreeren svarte:” For de fleste barn er det med voksenkontakt en mangelvare. Eller en feilvare, at de får den på en feil måte”. Dette blir støttet opp under av teorien som viser til hvor signifikant relasjonen mellom barn og voksne er, for videre utvikling (Powell m.fl., 2015). En oppvekst uten tilknytning eller relasjon til sine omsorgsgivere kan være utslagsgivende på flere områder. En tett relasjon viser til at barnet får varierte erfaringer, selvtillit og evnen til å vise omsorg til andre mennesker (Powell, m.fl., 2015). Ansatte i barnehagen er for mange barn en nær omsorgsgiver, og på denne måten får barnet opplevd en nær relasjon. Med utgangspunkt i forskning og litteratur ser også barnehagene betydning av trygghetssirkelen og hva det har for å si for barnets utvikling.

På spørsmål om hvor viktig denne modellen fortalte styreeren:”Circle of security er et satsningsområde her. Vi er alle sammen kurset i Circle of security”. Når barnehagen har dette som et satsningsområde kan det vise til en større åpenhet og et ønske om å redusere et tabubelagt tema. Blant annet og ikke beherske samspillet med barnet sitt. Det er dette trygghetssirkelen ønsker å oppnå. Det understrekes av Elvebakk og Sørensen (2016) at foreldrene skal bli mer bevisst på de signalene barnet sender, og hvilke behov barnet ønsker å få dekt. Når hele personalgruppen er kurset i det, fremhever det at dette er en kompetanse som er etterspurt og påkrevd i arbeidshverdagen.

Barnehageansatte er den viktigste faktoren for å utvikle kvaliteten. Gotvassli (2011) fremhever at kompetanse er de ferdighetene, væremåten og erfaringene som ses på som grunnleggende for å fullføre arbeidsoppgavene. Kompetanse kan også handle om hvordan den voksne ser betydning av sitt arbeid, jamfør Ruud (2012). Barnehagen er en av flere arena som



forandrer seg raskt, og personalet må derfor tilpasse seg disse endringene. For å kunne møte endringene på en god måte kan det være nødvendig med mer kompetanse. Med mer kompetanse kan det tenkes til at barnehagen får til å møte barnets utfordringer og å bedre tilrettelegge for utvikling (Ruud, 2012). Som Tholin (2011) forteller har ikke fokuset i norske barnehager vært rettet mot at omsorg er noe som må læres, det har heller vært forventet at det er noe alle behersker. Dette kan ses i sammenheng med at i Circle of security får foreldrene sjansen til å lære seg å vise omsorg ovenfor sitt barn.

### ***Foreldrenes ønske om å bli bedre foreldre***

Jeg spurte om deltakeren trodde foreldrene var en faktor for at barnet var utrygg, styreren svarte:” ... disse foreldrene er jo ikke trygge og vil jo helst ikke vise at de ikke mestrer”. Modellen tar ikke utgangspunkt i å fortelle foreldrene hvor lite skikket de er til å være omsorgsgivere. Det kan være mange årsaker til at foreldrene ikke er trygge. Det kan for eksempel være fordi de selv har erfart en utfordrende barndom som har vært fylt med vold, mishandling og omsorgssvikt (Powell m.fl., 2015). Da er det naturlig at foreldrene selv ikke har erfart en trygg og god relasjon med sine foreldre, og de vet ikke hvordan de skal lese og tolke de signalene barnene deres gir. En av årsakene til at modellen har hatt en god innflytelse i barnehagen, er foreldrenes ønske til å bli bedre foreldre på grunn av barnet deres (Powell m.fl., 2015). Alle foreldre vil i en eller annen anledning ikke kunne tolke de signalene barnet gir, dit hen barnet ønsker. Resultatet kan føre til at barnet gir uttrykk for å være misfornøyd og et konstant behov for oppmerksomhet. Foreldrene kan bli mer oppgitt ovenfor barnet som hele tiden vil være sammen med foreldrene, fordi foreldrene ikke leser at barnet har en utrygg tilknytning.

### ***Metoden til verks***

Trygghets sirkelen er en modell for å trygge foreldrene og å forbedre relasjonen mellom barnet og foreldrene. Det handler om å bevisstgjøre foreldrene ved hjelp av modeller, videoobservasjon og at de selv blir analysert i hvordan de er i samspillet med barnet sitt (Elvebakk & Sørensen, 2016).

Da jeg spurte om styreren kunne utdype hva metoden, Circle of security går ut på, svarte hun:

Ja, for hos oss er det, det vi jobber etter. At de barna som ikke har fått nok voksenkontakt hjemme, de trenger ofte å bli ladet. De trenger ofte å komme tilbake til den voksne for å lade litt for så å gå ut å leke igjen. Det kommer litt an på hvor de er i

den sirkelen. Noen trenger bare litt, andre trenger kanskje å sitte litt i fanget og litt mer enn andre. Så vi er veldig opptatt av å få til de tingene der. Men vi har jo et tett foreldresamarbeid, og har samarbeidsmøter med disse foreldrene. (- Styrrer).

Når et barn trenger å bli ladet kan det ses i sammenheng med at barnet har et grunnleggende behov for å bli beskyttet og å få trøst under utrygge situasjoner. Denne bekreftelsen mottar barnet når det kan henvende seg til en trygg omsorgsgiver. Det er nødvendig for en videre utvikling hos barnet. Når barnet erkjenner at situasjonen som oppstår er for skummel, trenger den en tilgjengelig voksen for å bli ladet. Dette er nødvendig i denne modellen for å kunne gå videre til neste steg. Det neste steget blir kalt omsorgsgivning, denne rollen er henvist til den voksne. Den voksne har oppgaven med å se til at barnet har det bra og trøster det når det er behov for det. Disse barna er ofte vant til foreldre som ikke vet hvordan de skal tolke de ulike signalene, og vet derfor ikke hvordan de skal trøste barna. Barnet kan utvikle en utrygghet og vet ikke hvem eller hvordan det skal henvende seg til andre voksne for å få trøst. Det siste steget er utforskning. Dette er målet for barnet Da er barnet trygt og vet de har en omsorgsgiver de kan henvende seg til i sårbare situasjoner. Samstundes som det er modig nok til å forske på den naturlige nysgjerrigheten som et barn er født med (Powell m.fl., 2015). I barnehagesammenheng blir det ofte omtalt som en trygg havn / trygg base. Havnen er det samme som omsorgsbehov, mens trygg base kan forståes som ledd nummer to og tre. Barnet har en trygg voksen og har utviklet evnen til å utforske alene samtidig som barnet kan komme tilbake å få trøst og oppmuntring. Målet er at barnet skal få selvtillit nok til å leke av seg selv og få varierte erfaringer som er nødvendig for å bli et kompetent individ (Elvebakk & Sørensen, 2016).

### **4.3.3. Spesialpedagogens blikk**

#### ***Tidlig innsats og forebygging***

Barnehagens økte fokus på tidlig innsats og forebygging kan ses i lys av et økt nasjonalt fokus på tidlig intervensjon (St. Meld 16 (2006- 2007); st. Meld 18 (2010- 2011)). Barnehagen har tidligere fått kritikk mot å ha en holdning som tilsa at de skulle ”vente å se” hva som kom til å skje (St. Meld 16 , 2006 – 2007). Den økte oppmerksomheten til tidlig innsats og forebygging har gjort barnehager mer oppmerksomme på å tilby lavterskeltilbud. Basert på forskningsdeltakerne i denne oppgaven, har spesialpedagoger fått et større ansvar i forhold til å avdekke omsorgssvikt. Det er det dette delkapittelet skal handle om.

Jeg spurte spesialpedagog 1 om hvilken måte føler du at barnehagen kan bli bedre når det kommer til å avdekke omsorgssvikt?

Det er hektisk i en barnehagehverdag, det å se alle de små tegnene som kan være.. Det trenger ikke å være noe, men det kan være det. Vi har en spesialpedagog som arbeider med forebyggende arbeid. Hun har litt tid i uken satt av til å dra på de ulike avdelingene og observere enkelte barn og samspill i gruppen mellom barn- voksen. Det skal være et lavterskeltilbud, for det her er jo intern (-Spesialpedagog 1).

Spesialpedagog 1 uttalte at barnehagehverdagen til tider kan være utfordrende, og derfor kan det være vanskelig å se alle tegnene et barn gir uttrykk for. I slike tilfeller er det fordelaktig å ha tilgang på en spesialpedagog som har muligheten til å være på avdeling å observere.

Tangen (2012) og Bratterud og Emilsen (2013) presiserer at forebyggende arbeid handler om tiltak som har til hensikt å forhindre en negativ utvikling hos barnet. En negativ utvikling kan forhindres ved at spesialpedagogen tar uforpliktete runder på de ulike avdelingene og observerer barnegruppene. Det trenger ikke å ligge en bekymring fra personalet til grunn, for at spesialpedagogen skal komme på avdelingene. I enkelte tilfeller kan det handle om å forsterke barnets selvbilde og å lære det strategier som kan tas i bruk under krevende leksituasjoner (Tangen, 2012). Denne metoden kan være utfyllende i den grad at spesialpedagogen kan komme inn å oppdage omsorgssvikt på et tidligere tidspunkt. Vi vet fordelene med å komme inn tidlig i prosessen for å forhindre videre negativ utvikling og å kunne komme inn med kompenserende tiltak for barnet og familien (NOU 2010:8; Bratterud & Emilsen, 2013; St. Meld 18, 2010- 2011). Samtidig kan spesialpedagogen observere relasjonen innad i gruppen, og mellom barn- voksen som jeg drøftet viktigheten av under ”*Lekens betydning*” under kapittel 4.1.1. Likevel kan det være at barn oppleves roligere hvis spesialpedagogen er en person som barnegruppen ikke kjenner så godt til.

### ***Og komme i gang tidlig***

Spesialpedagogene kan observere andre ting når de er inn på avdelingene for å observere helheten. Det behøver ikke nødvendigvis å kun være tilfeller av omsorgssvikt, som spesialpedagogen avdekker. For eksempel fortalte spesialpedagog 2:

Ja. Og jeg skal se litt på det psykososiale miljøet. Hvordan har barnet det i dette miljøet her. Og da kan det jo handle om motorikk, barn som biter eller slår, eller barn som er bakpå og som ikke blir med på fellesskap. Det kan være mange ulike ting. Slik at vi kan støtte barnet (- Spesialpedagog 2).

Barn som blir utsatt for omsorgssvikt kan sende ulike signaler for at noe ikke er som det skal være. Spesialpedagogens observasjoner og barnets atferd legger grunnlag for hvilke tiltak som settes i gang. Barn som har vært utsatt for traumer kan ha behov for spesialpedagogisk kompetanse i form av sosial kompetanse, emosjonelle eller kognitive vansker (Nordanger & Braarud, 2017). Tiltakene spesialpedagogen iverksetter tar utgangspunkt i hva utfordringen er, og om forebyggingen foregår i et langsiktig eller kortsiktig perspektiv, dette fremheves av Tangen (2012). Formålet med tiltakene er å avverge en videre negativ utvikling, og å skape et trygt og stimulerende miljø hvor barnet kan motta veiledning for å hjelpe seg selv. Tidlig innsats kreves at personalet har kjennskap til hva en adekvat utvikling hos barnet er, og hvilke signaler barnet gir som kan være bekymringsfulle (St. Meld 16, 2006 - 2007). Tidlig innsats forstås med at spesialpedagogen kommer inn tidlig når barnets atferd endrer seg, til tidligere hun kommer inn, desto større sjanse er det for å kunne reversere utviklingen. Samtidig som det handler om å hjelpe barnet tidlig i barnets liv.

Videre fortalte spesialpedagog 1:” Det handler ikke bare om omsorgssvikt, men om barns utvikling, barns møte med andre barn, barn i møte med de voksne. Det å komme i gang tidlig for å hjelpe disse barna”. Hun forklarer litt om de varierte arbeidsoppgavene en spesialpedagog har. Omsorgssvikt er ikke nødvendigvis et overordnet tema, men å tilrettelegge for et stimulerende miljø, hvor barnet får varierte opplevelser og kan avverge negativ utvikling. Morken (2012) påpeker at det spesialpedagogen som ser og er i samspill med barnet daglig, har den beste forutsetningen for å kunne følge opp barnet, best mulig. Spesialpedagogen presiserer omfanget av å komme inn på et tidlig tidspunkt for å ivareta barnets utviklingskurve. Konsekvensene av å bli utsatt for omsorgssvikt kan være skolevansker, atferdsvansker, rusproblemer, vansker i sosiale relasjoner og depresjoner (Groven, 2013; Bratterud & Emilsen, 2013; Nordanger & Braarud, 2017).

## 5.0. Oppsummering og videre forskning

Jeg vil begynne oppsummeringen med å gjenta utgangspunktet for forskningen, problemstillingen: ”Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt?”

Hensikten med forskningen har vært å utforske deltakernes erfaringer rundt det å arbeide med å hjelpe barn som barnehagen mistenkte eller visste var utsatt for omsorgssvikt. Under forskningsprosessen har jeg forsøkt å være konsekvent på å gi fylldige beskrivelser av styreren og spesialpedagogenes utrykte opplevelser. I følge Thagaard (2013) handler spørsmålet om forskningens overførbarhet om mine vurderinger og tolkninger som kan være gjeldende i andre sammenhenger og at leseren kan gjenkjenne seg i. Mitt utvalg har vært for lite til å generalisere, og det har heller ikke vært min hensikt. Jeg ønsket å få frem mangfoldet i deltakernes opplevelser. Jeg har derfor ikke vært opptatt av å komme frem til en entydig konklusjon, men håper at undersøkelsen kan skape gjenkjennelse og faglige refleksjoner og diskusjoner hos eventuelle lesere i praksisfeltet.

Undersøkelsen bygger på tre hovedkategorier, 1) avdekking, 2) foreldresamarbeid og 3) tiltak. Kortfattet skal jeg belyse de mest fremtredende funnene innenfor hver kategori. Jeg vil avslutte kapittelet med forslag til videre forskning. Avdekking (eller kartlegging i noen tilfeller), foreldresamarbeid og tiltak kan fungere som en mal, som i og for seg er viktige i enhver utfordring som barnehagen mistenker et barn står ovenfor.

**Avdekking:** Hvordan deltakerne avdekker omsorgssvikten kan oppdages gjennom tilknytning, relasjon og affektregulering. Barnets erfaring med tilknytning til sine nære omsorgspersoner vil kunne påvirke barnets videre utvikling av relasjoner. Styreren og spesialpedagogene kunne gjentatte ganger fortelle om viktigheten av å være den tette, nære, omsorgsgivende og forutsigbare voksne for disse barna. Gjennom nær tilknytning ble personalet kjent med barnet, og kunne lettere observere atferdsendringer og andre endringer (for eksempel hygiene, klær og foreldresamspill), hos barnet som de i noen tilfeller forbandt med en mistanke om omsorgssvikt. Deltakerne fortalte at personalets evne til å være oppmerksomme på det enkelte barn er vesentlig i arbeidet med å avdekke omsorgssvikten. Barn som blir utsatt for vold, mishandling eller omsorgssvikt, har ofte manglende erfaringer med trygge omsorgspersoner. I tillegg er tilknytning, trygghet og affektregulering viktige nøkkelbegreper for å ivareta de barna som allerede har blitt utsatt for omsorgssvikt.

Undersøkelsen synliggjør at barn som opplever å være utrygg kan miste evnen til å leke, lære, vise omsorg og samspillskompetanse. Uavhengig av hvilke form for omsorgssvikt et barn blir utsatt for, vil det kunne være smertefullt, ifølge Killen (2015). Barnehagen kan bruke disse faktorene for å arbeide forebyggende for å unngå at de skal videreutvikle seg og å bli en del av barnet.

**Foreldresamarbeid og foreldreveiledning:** Deltakerne fortalte at de ønsket å vise forståelse, medfølelse og å gi foreldrene mestringfølelse i rollen som foreldre. Deltakerne ga uttrykk for at hente- og bringesituasjonen kunne forsterke eller redusere en eventuell bekymring.

Foreldreveiledningen tar sikte på å bevisstgjøre hvordan foreldrene skal gi god omsorg og å være sensitiv i samspillet med barnet. I denne sammenheng er det et lavterskeltilbud, hvor formålet er å forhindre videre utvikling av omsorgssvikt. Foreldreveiledning som tilbys til foreldre som har utsatt barnet sitt for omsorgssvikt, kan være et primær, sekundærforebyggende –og tertiærforebyggende tiltak. Foreldrene kan selv ha opplevd en barndom med manglende omsorg, tilknytning, trygghet og stimulering, og slik blir foreldrene definert som en utsatt gruppe. Og kan være en risiko for å overføre dette over til sine barn (Befring & Tangen, 2012; Barne –og inkluderingsdepartementet, 2013).

**Tiltak:** Barnesamtalene er utarbeidet for å se barnet og å lytte til dets tanker, refleksjoner og meninger. Barnet skal selv få fortelle, den voksne skal lytte til barnet. Spesialpedagog 1, kunne fortelle at barn er ekstremt lojale ovenfor foreldrene sine, og å fortelle om omsorgssvikten kan oppleves som utfordrende for barnet. I denne undersøkelsen ble temaet ”kroppen vår”, beskrevet for å illustrere fokuset på barnesamtalen. Metoden kan ha en forebyggende effekt, gjennom at barnet får eksplisitt informasjon om at: ”kroppen er min”, og ”det er jeg som bestemmer over den”. Funnet viser til at en større åpenhet om omsorgssvikt kan minske tabuet rundt begrepet, og gjør voksne i større grad oppmerksomme på hva et barn kan bli utsatt for. Barnehagene informerer om at de arbeider med å avdekke overgrep i media. Ett av spørsmålene er om dette også kan ha en avskrekkende effekt på eventuelle overgripere?

Trygghetssirkelen handler om å skape et trygt miljø hvor barnet får muligheten til å utfolde seg, ifølge deltakerne. Styreren sa hun opplevde- at utryggheten kom på grunn av manglende voksenkontakt. Trygghetssirkelen er en metode for å styrke barnets selvtillit, støtte og gi omsorg, slik at barnet er trygt nok til å utforske. Samtidig vet barnet at de kan henvende seg

til en voksen for å få støtte. Tiltaket ønsker å øke relasjonen mellom barn – foreldre og barn – ansatte, slik at den voksne i større grad kan forstå hvilke behov barnet har.

Avslutningsvis kan hovedfunnene sammenfattes til at avdekking, foreldresamarbeid og tiltak har til formål å forhindre videre utvikling av vold, mishandling og omsorgssvikt. Barn trenger å få gode og varierte erfaringer med lek, læring og sosiale ferdigheter, med like forutsetninger for utvikling og læring som kan gjøre kommende utfordringer enklere. Dette vil trolig få innflytelse på barnets mestring, selvforståelse og livserfaring. Med disse funnene føler jeg at jeg har besvart problemstillingen og har fått belyst problemstillingen fra flere sider.

### ***Videre forskning***

I forhold til mitt forskningstema er det flere undertemaer som det er interessant å forske mer på. Min oppfatning er at det vanskelige bør løftes frem. Omsorgssvikt vil nok alltid eksistere, men det er av stor betydning at barnehagen er i stand til å avdekke den og å følge opp barn som er utsatt for omsorgssvikt.

Ut i fra et spesialpedagogisk syn kan det være spennende å se på effekten av disse tiltakene som jeg har presentert. Spesialpedagog 2 fortalte:” Så da kan du jo si at vi ikke har nok kompetanse og ressurser til å oppdage omsorgssvikt. Men når vi først har oppdaget den så tror jeg nok at vi er ganske gode på å jobbe videre med det”. Dette antyder at barnehagepersonalet har behov for mer kompetanse innenfor ”avdekkings- biten”. Barnehagenes og spesialpedagogenes arbeide med å avdekke omsorgssvikt er et interessant tema for videre forskning. Et annet tema deltakerne ønsket mer kunnskap om var seksuelle overgrep. Dette åpner opp for mange viktige forskningstemaer i barnehagen. Som blant annet kunnskap om barn som er utsatt for seksuelle overgrep og barnehagens oppfølging av disse barna.

På nasjonal plan har det blitt bevilget 200 millioner ekstra til tidlig innsats i barnehagen og tidlig på skoletrinn (Johansen, 2017). Dette viser et økt nasjonalt fokus på å komme inn tidlig i prosessen og tidlig i barnets liv. For å kunne komme inn på et tidlig tidspunkt er det nødvendig med kompetanse. Dette belyser hvor viktig temaet omsorgssvikt er. Når barnehagene får bevilget mer penger, kan dette forhåpentligvis føre til at de enklere kan avdekke tilfeller med omsorgssvikt. Slik kan de i større grad kan komme inn på et tidligere tidspunkt for å forebygge fremtidige utfordringer.

## Litteraturliste

Abrahamsen, G. (2015). *Tilknytningsbaserte barnehager*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Andersen, J. Gundelach, S., og Rasmussen, K. (2009). *Trygge og utrygge barn i barnehagen*. Oslo: Pedagogisk forum.

Barnehageloven (2005) *Lov om barnehager (Barnehageloven)*. Hentet 4.02.17 fra:  
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Forebyggende innsats for barn og unge* (Rundskriv Q-16/2013). Hentet 5.04. 17 fra:  
[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv\\_q16\\_2013.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv_q16_2013.pdf)

Barnekonvensjonen (1989). Hentet 5.05.17 fra:  
<https://www.unicef.no/barnekonvensjonen/full-tekst>

Barne-, ungdoms –og familiedirektoratet (2015). *Meldinger til barnevernet*. Hentet 26.04.17 fra:  
[https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/#heading13466](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/#heading13466)

Bath, Howard (2008). *The Three Pillars of Trauma-Informed Care*. Hentet 18.01.17 fra:  
<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=18a84cf6-e218-48a2-bd0d-da7ca848b334%40sessionmgr4008&vid=2&hid=4108>

Bjørkeland, H. (2014). *Hva skjer i hjernen? Tre pilarer for traumebevisst omsorg*. Hentet 18.01.15 fra: <http://fontene.no/fagartikler/venbmrktoy-for-bedre-omsorg-6.47.164679.d3e317d51a>

Bratterud, Å., og Emilsen, K. (2013). *Dørstokkmila. Barnehagens vei fra magefølelse til melding*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS

Brinkmann, S., og Thanggaard, L. (red) (2012). *Kvalitative metoder Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.



Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen. Hva betyr trygghet for lek og læring?* Oslo: Cappelen Damm AS.

Christoffersen, L., Tufte, P. E., Johannessen, A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Drugli, M. B. (2014). *Liten i barnehagen forskning, teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Drugli, M. B. (2015). *Gode relasjoner fremmer motivasjon for læring*. Hentet 25.01.17 fra <http://barnehage.no/pedagogikk/2015/05/gode-relasjoner-fremmer-laring/#sthash.jA4Kxmps.dpuf>

Elvebakk, J., Sørensen, H. E (2016). *Trygghetssirkelen for ungdomsforeldre*. Hentet 11. 04.17 fra: <http://fontene.no/fagartikler/trygghetssirkelen-for-ungdomsforeldre-6.47.334892.ad2f97c0c6>

Eriksen, E., og Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skolen. Møte mellom barn, foreldre og profesjoner*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Eriksen, K. E., Halkier, L. (2012). *Utviklingsstøtte til barn i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Gamst, K. T (2011). *Profesjonelle barnesamtaler Å ta barnet på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Glaser, V. (2013). *Foreldresamarbeid. Barnehagen i et mangfoldig samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gotvassli, K. Å (2011). *Et kompetent barnehagepersonale. Om personal – og kompetanseutvikling i barnehagen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Groven, B. (2013). *Spesialpedagogen i endringstider*. Oslo: Universitetsforlaget.

Grythe, J., Midtsundstad, J. H. (2005). *Foreldresamarbeid i barnehagen. Muligheter og begrensninger – idealer og realiteter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Johansen, Ø. (2017). *Lekkasje: Gir 200 millioner ekstra til de aller minste*. Hentet 12.05.17 fra: <http://barnehage.no/politikk/2017/05/budsjettlekkasje-200-millioner-ekstra-til-de-aller-minste/>

Jørgensen, T.W. & Steinkopf, H. (2013) *Traumebevisst omsorg - Teori og praksis*.

Hentet 11.03.17 fra:

<http://sor.rvts.no/filestore/Filarkiv/Dokumenter/Fagstoff/Barnevern/Artikkel3-Traumebevisstomsorg.pdf>

Killen, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Killen, K. (2015). *Sveket 1*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Kinge, E. (2016). *Barnesamtaler Det anerkjennende samværet og samtalens betydning for barn med samspillsvansker*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kleven, T., A. (2014). *Forskning og forskningsresultater*. I Kleven, T., A. (Red), Hjordemaal, F og Tveit, K. *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Oslo: Akademika forlag.

Kunnskapsdepartementet. (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk

Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Meld. St. Nr.16 (2006- 2007). (2006). ... og ingen stod igjen. *Tidlig innsats for livslang læring*. Hentet 31.01.17 fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf>

Meld. St. Nr. 18 (2010-2011). (2011). *Læring og fellesskap*. Hentet 31.01.17 fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/baeeee60df7c4637a72fec2a18273d8b/no/pdfs/stm201020110018000dddpdfs.pdf>

Meld. St. Nr. 41 (2008- 2009). *Kvalitet i barnehagen*. Oslo: Hentet 31.01. 17 fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/78fde92c225840f68bce2ac2715b3def/no/pdfs/stm200820090041000dddpdfs.pdf>

Morken, I. (2012). *Normalitet og avvik. Spesial pedagogiske utfordringer – en innføring*. Oslo: Cappelen Damm.

Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Nordahl, T., Tveit, A., Manger, T., Sørli, M. A (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Oslo: Fagbokforlaget.

Nordanger, D. Ø., Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.

NOU 2010:8. *Med forskertrang og lekelyst Systematisk pedagogisk tilbud til alle førskolebarn*. Hentet 10.03.17 fra:

[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/hoeringsdok/2010/201004890/nou\\_2010\\_8\\_med\\_forskertrang\\_og\\_lekelyst\\_systematisk\\_pedagogisk\\_tilbud\\_til\\_alle\\_foerskolebarn.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/hoeringsdok/2010/201004890/nou_2010_8_med_forskertrang_og_lekelyst_systematisk_pedagogisk_tilbud_til_alle_foerskolebarn.pdf)

Postholm, M. B. (2010), *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, B. (2015). *Trygghets sirkelen – en tilknytningsbasert intervensjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Ruud, E. B (2012). Tidlig intervensjon når barn blir ekskludert fra lek i barnehagen. I Befring, E., Tangen, R. (Red) *Spesialpedagogikk*. (Side: 612 -626). Oslo: Cappelen akademiske forlag.

Søftestad, S., og Andersen, I. L (red) (2014). *Seksuelle overgrep mot barn traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tangen, R. (2012). Tilnæringsmåter og temaer i spesialpedagogikk – en introduksjon. I Befring, E., Tangen, R. (Red) *Spesialpedagogikk*. (Side: 17 -30). Oslo: Cappelen Damm

Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.

Tholin, K. R. (2011) Omsorg usynliggjøres og trenger en tydelig posisjon. I Glaser, V., Moen, K. H., Mørreaunet, S., Søbstad F (Red). *Barnehagens grunnsteiner Formålet med barnehagen*. (Side: 59 – 70). Oslo: Universitetsforlaget.

Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Østrem, S., Bjar, H., Føsker, K. R., Hognsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer En evaluering av hvordan Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*. Hentet 2. 03. 17 fra:  
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/149122/rapp01-2009-alle-teller-mer.pdf?sequence=1>

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet – barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo. Pedagogisk forum.

## Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse av forskningsprosjekt og informert samtykke

# ***” Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt? ”***

### Bakgrunn og formål

Formålet med masteroppgaven er å få økt kunnskap om: *hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt*, dette er også min problemstilling. For oss som jobber i barnehagen er det viktig å kunne jobbe forebyggende, for å kunne forhindre negative konsekvenser på sikt av omsorgssvikten disse barna har erfart.

Oppgaven gjøres som et ledd i masterprogrammet, spesialpedagogikk ved NTNU. Masteren gjennomføres ikke i samarbeid med en ekstern oppdragsgiver.

### **Beskriv hvordan utvalget er trukket og / eller hvorfor personen forespørres om å delta**

Som problemstillingen min tilsier er det barnehagepersonalet som vil være i fokus når jeg skal prøve å besvare denne problemstillingen. Jeg er ute etter hvordan dere jobber med barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt, hvilke kunnskap og erfaringer dere har på området. Det er ønskelig å intervjuer førskolelærer / pedagogisk leder eller spesialpedagoger. Jeg kommer minimum til å intervjuer to personer, men ved behov kan dette antallet økes.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Denne masteroppgaven er en kvalitativ undersøkelse, og derfor vil det være intervju som vil bli brukt som datainnsamlingsmetode. Intervjuet vil ta mellom 40 – 60 minutter. Ved å sette av god tid vil det bli lettere for meg å registrere alle svarene fra deltakeren.

Spørsmålene vil handle om hvordan forskningsdeltakeren arbeider i prosessen med å avdekke omsorgssvikt, og på hvilken måte barnehagen følger opp disse barna med hjelpetiltak.

Spørsmålene vil ikke omhandle enkeltbarn og barnets livssituasjon.

Intervjuet vil bli tatt opp i form av lydopptak samtidig som jeg vil ta notater.

### **Hva skjer med informasjonen om deg?**

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt.

Primært vil det kun være jeg som har tilgang til personopplysningene. Det kan hende veileder får tilgang til det transkriberte intervjuet. All øvrig informasjon vil bli lagret på data, anonymisert og behandlet konfidensielt.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 1. Mai 2017. Lydopptaket vil bli slettet når intervjuet er blitt transkribert. Det skriftlige materialet vil bli makulert.

### **Frivillig deltakelse**

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, kan du ta kontakt med min veileder Monica Bjerklund ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning. Hun kan nås på telefonnummer: 48 05 47 01.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

## **Samtykke til deltakelse i studien**

Jeg bekrefter at jeg har mottatt informasjon om studiet: "*Hvordan følger barnehagen opp barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt?*" og at jeg deltar frivillig på undersøkelsen. Jeg har fått informasjon om at all informasjon som jeg deler, vil bli brukt i et masterprosjekt.

-----  
Sted og dato

-----  
Underskrift av forskningsdeltaker

## **Vedlegg 2: Intervjuguide**

### *INTERVJUGUIDE*

#### Introduksjonsspørsmål:

- Hvor gammel er du ?
- Hvilke utdanning har du ?
- Hvor lenge har du jobbet her og hvilke stilling har du?
- Annen erfaring fra arbeid med barn ?

#### Avdekke omsorgssvikt:

- Hvordan ble omsorgssvikten oppdaget?
- Hvordan arbeider dere i forhold til barnet ?
- Hva tror du er utgangspunktet for at barnet er utrygge?
- Hva er viktig for å kunne skape trygghet hos barn som erfarer omsorgssvikt?
- Hva er viktig for å skape en god relasjon til barn som opplever omsorgssvikt?
- I enkelte tilfeller endrer barn atferden sin på grunn av omsorgssvikt, hvordan kan du hjelpe barnet til å regulere følelsene sine?
- Hvordan opprettholder du en god relasjon hvis barnet viser en utagerende atferd?
- Hvordan kan man hjelpe barnet med å regulere følelsene sine?
- Hvilke forsvarsmekanismer har du opplevd at disse barna utøver?
- Hva kan dere bli bedre på når det kommer til å avdekke omsorgssvikt?
- Noen kjennetegn eller endring ved barnets atferd i de tilfeller hvor barnet hadde blitt utsatt for omsorgssvikt?
- Arbeider dere med omsorgssvikt i barnehagen, og på hvilken måte gjør dere det?

#### Foreldresamarbeidet:

- Hvordan samarbeider dere med foreldrene?
- Hvordan opprettholder dere en god relasjon mellom hjem- barnehage?
- Hvilke faktorer er viktige for å ivareta foreldresamarbeidet?
- Har du lagt merke til en type endring i atferden hos foreldre som kan vekke bekymring?
- Hvordan endrer atferden hos foreldrene seg etter at omsorgssvikten er avdekket?

- Hvordan opprettholder dere et god foreldresamarbeid, hvis dere er melderne?
- Hva fokuserer du på under disse foreldremøtene?

Hvilke tiltak setter dere inn for barn som blir utsatt for omsorgssvikt?

- Hvordan blir disse barna ivaretatt i hverdagen?
- Hvilke tiltak mener du kan benyttes hos et barn som har opplevd omsorgssvikt?
- Hva kan barnehagen gjøre for barn som er blitt utsatt for omsorgssvikt?
- Hvilke tiltak gjennomfører dere når det er blitt bekreftet at et barn lever under omsorgssvikt?
- Noen spesielle metoder dere bruker?
- Hvilke konsekvenser tror du omsorgssvikt kan påføre barnet?

Spesialpedagogens rolle:

- Hva mener du at du kan gjøre for å forebygge at barn blir utsatt for omsorgssvikt?
- Hva er din rolle som spesialpedagog i slike saker?
- Hvordan følger du opp barnet?
- Hva opplever du som vanskeligst etter at det har blitt avdekt at barnet har blitt utsatt for omsorgssvikt?
- Hvilke utfordringer har du opplevd i forhold til barnet, når du skal utarbeide hjelpetiltak?
- Hvordan kan omsorgssvikt forebygges?

Avslutning

Er det noe du ønsker å dele?

Takk for at du ønsket å stille som deltaker.



## Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD



Monica Bjerklund  
Institutt for pedagogikk og livslang læring NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 27.01.2017

Vår ref: 51676 / 3 / AGH

Deres dato:

Deres ref:

### TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.12.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>51676</i>	<i>Hvordan barnehagen følger opp barn som er utsatt for omsorgssvikt</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Monica Bjerklund</i>
<i>Student</i>	<i>Benedicte H. Kjorslevik Slattem</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Agnete Hessevik

Kontaktperson: Agnete Hessevik tlf: 55 58 27 97

Vedlegg: Prosjektvurdering

*Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.*



Personvernombudet legger til grunn at barnehagens ledelse godkjenner gjennomføring av prosjektet i sin barnehage.

### FORMÅL

Formålet med prosjektet er å få økt kunnskap om hvordan barnehagen arbeider med å følge opp barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt.

### UTVALG OG REKRUTTERING

Utvalget består av førskolelærere eller pedagogiske ledere.

Personvernombudet legger til grunn at du ikke vil inkludere informanter fra barnehager du selv jobber i eller har jobbet i. Dersom dette likevel er tilfelle, ber vi deg kontakte undertegnede saksbehandler, fordi vi anser det for å kunne være problematisk.

### TAUSHETSPLIKT

Vi minner om at informantene har taushetsplikt, og at de ikke kan gi opplysninger som kan identifisere en enkeltelev direkte eller indirekte. Det er SVÆRT viktig at intervjuet gjennomføres på en slik måte at taushetsplikten overholdes. Intervjuer og informant har sammen ansvar for dette, og bør innledningsvis i intervjuet drøfte hvordan dette skal håndteres. Informantene må være svært forsiktige med å gi eksempler, da de ikke kan gi eksempler som indirekte kan identifisere enkeltelever. Du bør stille spørsmål til informantene på en måte som hjelper dem til å uttale seg på generelt grunnlag og overholde sin taushetsplikt. Vi viser her særlig til spørsmålene "Har du sendt bekymringsmelding til barnevernet før?" og "Hvordan ble omsorgssvikten oppdaget?"

Dersom det ikke er mulig å svare på spørsmålene i intervjuguiden uten noen ville kunne forstå hvilke enkeltbarn det gjelder, kan intervjuene ikke gjennomføres i barnehagen det gjelder.

### INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Vi anbefaler imidlertid at du skriver at datamaterialet vil bli anonymisert ved prosjektslutt, heller en slettet, slik at du kan ta vare på anonymt datamateriale.

### INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at du etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

### PROSJEKTSLUTT

Forventet prosjektslutt er 01.05.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak